

novoměstský kurýr

8/2018

ČLÁNKY - INFORMACE - AKTUALITY - NÁZORY- FOTOGRAFIE

Pohled na Krčín od jihozápadu. Bohužel se částečně skrývá za bohatou okolní vegetací. Foto: J.B.

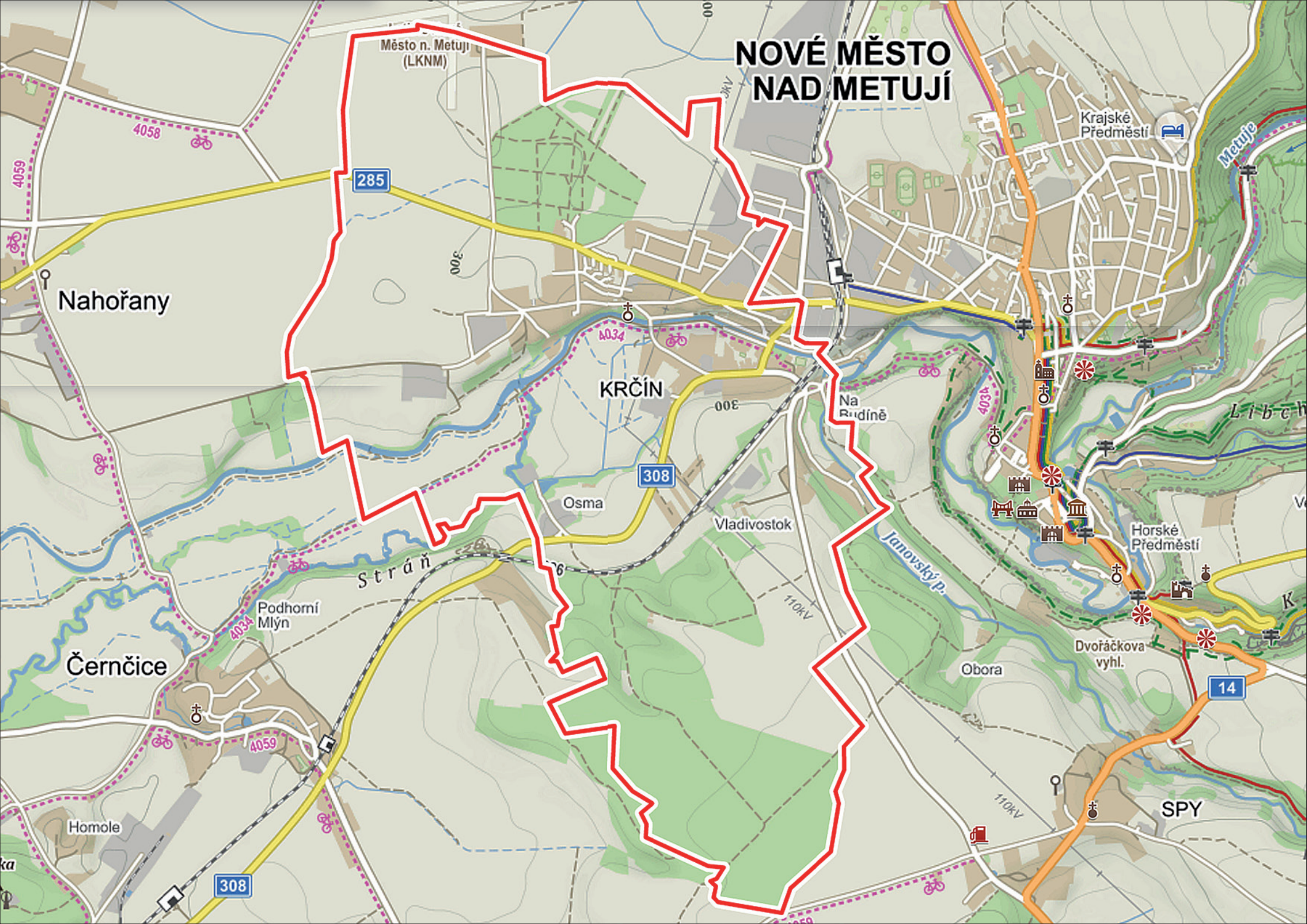
www.novomestskykuryr.info

OBSAH: MAPA REGIONU
OBCE S VAZBOU NA NOVÉ MĚSTO NAD METUJÍ
KRČÍN - CO O SOBĚ NAPSALI V ROCE 1939
KRČÍN Z INTERNETU

NĚKOLIK MÝCH POSTŘEHŮ
FOTO Z ČÁSTI NOVÉHO MĚSTA NAD METUJÍ - KRČÍN
POHLEDY Z KRČÍNA
OD KLADSKÉHO POMEZÍ

INSPIROMAT
ŽERTOVNÉ OBRÁZKY
FOTO NA ZADNÍM LISTU

NOVÉ MĚSTO NAD METUJÍ

Obce bývalého okresu Nové Město nad Metují
(Obce seznam stav 1939, přidružení současnost).

	Obec	Zahrnuje obce a místa	Novkurýr
1.	Bačetín	Bačetín	05/2015
2.		Sudín	05/2015
3.	Bílý Újezd	Bílý Újezd	09/2016
4.		Hroška	09/2016
5.		Masty	09/2016
6.		Roudné	09/2016
7.	Bohdašín	Bohdašín	02/2015
8.		Bydlo	02/2015
9.		Rokol	02/2015
10.		Vanovka	02/2015
11.	Bohuslavice	Bohuslavice	06/2014
12.	Bolehošť	Bolehošť	08/2016
13.		Bolehoštská Lhota	08/2016
14.		Lipiny	08/2016
15.	Byzhradec	Byzhradec	10/2016
16.	Bystré	Bystré	04/2015
17.	Černčice	Černčice	04/2014
18.	České Meziříčí	České Meziříčí	02/2016
19.		Skršice	02/2016
20.		Tošov	02/2016
21.	Deštné v Orlických horách	Deštné v Orl. horách	09/2017
22.		Jedlová v Orl. horách	09/2017
23.		Plasnice	09/2017
24.	Dobré	Dobré	06/2017
25.		Hlinné	06/2017
26.		Kamenice	06/2017
27.		Rovné	06/2017
28.	Dobruška	Dobruška	06/2018
29.		Běstvíny	11/2015
30.		Domašín	01/2018
31.		Doly	01/2018
32.		Chábory	03/2018, 05/2017
33.		Křovice	12/2015
34.		Mělčany	03/2018
35.		Miškov	02/2018

36.		Paseky	02/2018
37.		Pulice	04/2018
38.		Spáleníště	02/2018
39.		Studánka	05/2017,02/2018
40.	Dobřany	Dobřany	07/2015
41.	Chlístov	Chlístov	10/2015
42.	Janov	Janov	03/2015
43.	Jestřebí	Jestřebí	09/2013
44.	Jílovice	Jílovice	05/2016
45.	Kounov	Kounov	07/2017
46.		Hluky	07/2017
47.		Nedvězí	07/2017
48.		Rozkoš	07/2017
49.		Šediviny	07/2017
50.	Králova Lhota	Králova Lhota	04/2016
51.	Křivice	Křivice	11/2017
52.	Ledce	Ledce	07/2016
53.		Klášter nad Dědinou	07/2016
54.		Újezdec	07/2016
55.	Libchyně	Libchyně	01/2014
56.	Mezilesí	Mezilesí	02/2014
57.	Mokré	Mokré	02/2017
58.	Nahořany	Nahořany	07/2014
59.		Dolsko	07/2014
60.		Městec	07/2014
61.		Lhota - Doubravice	07/2014
62.	Nové Město nad Metují	Nové Město nad Metují	12/2013, 14, 2018/07
63.		Krčín	08/2018
64.		Spy	11/2014
65.		Vrchoviny	10/2014
66.	Nový Hrádek	Nový Hrádek	10/2017
67.		Dlouhé-Rzy	10/2017
68.		Doly	10/2017
69.		Krahučiči	10/2017
70.	Očelice	Očelice	03/2017
71.		Městec nad Dědinou	03/2017
72.	Ohnišov	Ohnišov	01/2015
73.		Zákřaví	01/2015
74.	Olešnice v Orl. horách	Olešnice v Orl. horách	08/2015

75.	Opočno	Opočno	05/2018
76.		Čánka	01/2017
77.		Dobříkovec	01/2017
78.	Osečnice	Osečnice	12/2017
79.		Lomy	12/2017
80.		Proloh	12/2017
81.	Podbřeží (Skalka)	Podbřeží (Skalka)	05/2017
82.		Lhota Netřeba	05/2017
83.		Netřeba	05/2017
84.		Přímý	05/2017
85.		Studánka	05/2017
86.		Škutina	05/2017
87.	Pohoří	Pohoří	01/2016
88.	Provodov-Šonov	Provodov-Šonov	09/2014
89.		Domkov	09/2014
90.		Václavice	09/2014
91.		Šereč	09/2014
92.	Přepychy	Přepychy	04/2017
93.	Přibyslav	Přibyslav	11/2013
94.	Rohenice	Rohenice	03/2016
95.	Sedloňov	Sedloňov	08/2017
96.		Polom	08/2017
97.		Ošerov	08/2017
98.	Semechnice	Semechnice	12/2016
99.		Podchlumí	12/2016
100.	Sendraž	Sendraž	10/2013
101.	Slavětín nad Metují	Slavětín nad Metují	08/2014
102.	Slavoňov	Slavoňov	03/2014
103.		Blažkov	03/2014
104.	Sněžné	Sněžné	06/2015
105.	Trnov	Trnov	11/2016
106.		Houdkovice	11/2016
107.		Malá Záhornice	11/2016
108.		Záhornice	11/2016
109.		Zádolí	11/2016
110.	Val	Val	09/2015
111.		Provoz	09/2015
112.	Vršovka	Vršovka	05/2014
113.	Vysoký Újezd	Vysoký Újezd	06/2016

NOVÉ MĚSTO NAD METUJÍ obec, která byla okresním městem

Nové Město nad Metují bylo okresním městem. V čísle 2/2015 tohoto provedení „Novoměstského kurýra“ jsem uveřejnil mapu okresu Nové Město nad Metují z roku 1938. Které obce novoměstský okres tehdy zahrnoval, vyplývá z této mapy.

Seznam, který je uveden v předchozí tabulce je aktuální seznam obcí dle výše uvedené mapy novoměstského okresu.

Přidružené obce k těm větším odpovídají současnému stavu (t.j. cca rok 2017).

Tabulka je průběžně upravována a doplňována.

V jednotlivých číslech měsíčníku „Novoměstský kurýr“ se budu věnovat obcím, které jsou v tabulce na straně 3.

V tabulce najdete, ve kterém čísle měsíčníku „Novoměstský kurýr“ se o příslušné obci píše.

V knize „Nové Město nad Metují a jeho kraj“ o sobě obce novoměstského okresu napsaly krátkou nebo i delší informaci.

Ovšem je třeba připomenout, že v roce 1939, kdy kniha vznikala, už existovaly Sudety, tj. území, které bylo od Československa v roce 1938 dohodou velmocí v Mnichově odříznuto. A tak některé původní obce novoměstského okresu do knihy „Nové Město nad Metují a jeho kraj“, která vyšla na začátku roku 1940, nemohly nic napsat. Samozřejmě tyto obce jsem podle výše zmíněné mapy do okresu Nové Město nad Metují zahrnul.

Obce budu volit namátkově dle mé nálady, kam se mi bude chtít právě jet. Pokračuji obcí KRČÍN, který je sice částí Nového Města n. Met. ale zařadil jsem ho samostatně.

Jindřich Buchal.

KRČÍN

Co o sobě napsali v roce 1939 v knize „Nové Město nad Metují a jeho kraj“:

Starobylé městečko je rozloženo po obou stranách řeky Metuje, kde druhdy na jedné skalce místa toho stála tvrz krčínská, již ve století 13. založená. O starších osudech jejích před 14. stoletím nic známo není. Jest to jedna z osad, které v dávných dobách založeny byly při hranicích pomezí hvozdu. O starobylosti Krčína svědčí též pohanské pohřebiště, které nalézalo se na levé straně cesty ke Spem vedoucí (Formanský kopec), asi 150 m od bývalé tvrze. Toto pohřebiště bylo r. 1874

prozkoumáno škol. insp. J. K. Hrašem z Náchoda. V úředních listinách, i v nejstarších z r. 1360 a 1388, mluví se vždy o tvrzi. V některých zápisech nazývá se Krčín hradem, zejména v listě z r. 1403.

Podle pověsti starý hrad Krčín stával nepochybně za nynějším Novým Městem nad Metují k východu nad řekou na pahorku zvaném Hradiště, pod nímž cesta vede jednou stranou k Studynkám a druhou k Rezku. Podle pozůstalého kamení znáti jest, že hrad ten byl zničen někdy ve válkách husitských, aspoň již roku 1460 o hradu při statku krčín-ském zmínka se neděje.

K hradu Krčínu patřilo městečko Krčín s tvrzí a dvorem poplužním, Sendraž, Mezilesí, Libchyně, Nahořany, Dolsko celé vsi; zčásti pak vsi Doubravice, Šonov, Vrchoviny a Příbyslav.

V 16. stol. obdrželo tvrziště název Budín, proto nacházíme v krčínské gruntovní knize od r. 1592 tyto zápisy:

„R. 1605 Vít Dvořák, jinak Budínský, koupil dům starého mlýna pod Budínem; roku 1608 chalupa nově vystavěna nad Budínem; roku 1626 chalupa pod Budínem“.

Podle pověsti starý mlýn pod Budínem stával na nynějším sokolské zahradě. R. 1592 uváděn jako mlýn Luchovský pod Budínem a zanikl as r. 1605.

Také v Krčíně za dávných časů stávala na návrší na pravém břehu Metuje, nad bývalým městečkem příkře vystupujícím a ku Provodovu a Šonovu s rozsáhlou rovinou volně splývající zemská strážnice, stojící poblíž poboční stezky kladskopolské, jež od Převodová po mostě přes Metuji podle tvrze ke Spem a k Dobrušce vedla. Při té strážnici nalézala se celnice, při níž nejen od cizích, ponějvíce polských a tudy táhnoucích kupcův, ale i od domácích obchodníkův tudy se ubírajících, clo od pradávných dob se vybíralo. Příbytkům na návrší tom dosud se říká „Na strážnici“ (Ot. Slov. Nauč.)

J. K. Hraše uvádí ve výpiscích z archivu náhodského záznam, z něhož poznáváme, že již v letech 1437 a i dříve se clo v Krčíně vybíralo.

V 13. stol. uvádí se Beneš z Krčína jako pán na Krčíně.

Za času krále Jana Lucemburského drženo Krčínsko ke zboží náhodskému.

R. 1336 měl Krčín v držení Hajman z Dubé, řečený z Náchoda.

R. 1360 seděl na Krčíně Jan z Potštejna, pak Čeněk z Potštejna, jinak ze Žampachu, dále jeho syn Václav.

V l. 1388-1408 Beneš z Ryzemburka a Krčína, po něm Aleš z Ryzemburka, Sezema z Ryzemburka a Jeřic a jiní toho rodu.

Ale již r. 1484 dne 14. května (podle Ot. Sl. Nauč. r. 1460) prodáno celé panství Janu Černčickému z Kácova a na Černčících.

Ten r. 1501 založil nynější Nové Město Hradiště nad Metují, kamž veškerá práva, královská privilegia, vybírání cla, pravová-rečnictví, platy tržné, masné krámy, chlebnici, prodej soli, řemesla, ba i plat z krčmy výsadní a mostu krčínského atd. přenesl.

Cinem tím byl Krčín ochuzen.

Skleslť Krčín na pouhé městečko či městys a jediné, co mu zůstalo ze slavnějších dob, je kostel sv. Ducha, jeden z nejstarších v Hradecku a při tom nej památnějších, ač i on slávu svou a přednost odevzdal již ve století XVI. kostelu Nejsv. Trojice v Novém Městě. Byv farním, jest nyní jen fil. kostelem.

Po násilném upálení Mistra Jana Husa přijali občané krčínští též jeho nové učení a na své faře usadili duchovního husitského vyznání.

Že Krčín stál věrně při novém učení, popudil proti sobě Hynka Červenohorského z Náchoda a hejtmana královského vojska Zikmundova a náčelníka strany katolické v celém Hradecku, urputného nepřítele husitův. Katolíci jaroměřští, tehda naskrze Němci, pod vůdcovstvím Hynka v den sv. Štěpána 26. prosince 1420 časně z rána vtrhli do Krčína a lid při službách božích v kostele shromážděný rozehnali a pobili a vůdce jejich i kalich zneuctil, vodou jej naplnil, dal koni svému z něho píti zvolav potupně:

„Hle, můj kůň jest také pod obojí!“

Potupu a poplenní husitského Krčína nenechali rozhořčení husité bez odplaty. Dne 13. května 1421 vytáhli pod vůdcovstvím Jana Žižky z Trocnova proti Jaroměři a tuto potrestali, při čemž Hynek byl zajat. Na paměť této události zbudovala vděčná obec Žižkovu mohyly v Krčíně, která byla dne 5. října 1924 veřejnosti odevzdána. Tato nese nápis:

„1424-1924. Za Krčín - Jaroměř. Památce věrného bratra Jana Žižky z Kalichu“.

Novému učení sloužil krčínský kostel as do r. 1625.

Při kostele tomto stojí starobylá zvonice, která pochází ze XVI. století. Je s dřevěným roubením, šindelem krytá, čtyřhranná, na jejím vrcholu nachází se dvojité kříž.

Ve zvonici nacházejí se tři zvony, a to:

1. Štubenberský od r. 1605, vážíci 25 q,
2. Sv. Václav od r. 1498, přelítý r. 1670, r. 1920 prasklý a r. 1927 znovu přelítý, vážíci 13 q
- a 3. Sv. Jiří od r. 1558, vážíci 10 q.

Podle seznamu poddaných v Krčíně z r. 1651 bylo zde 106 osob, z nichž ř. katolíků 1, nekatolíků 105.

Po státním převratu r. 1918 náboženské hnutí byv. národní církve československé zasáhlo i do naší obce, takže při státním sčítání lidu v r. 1921 náleželo občanstvo k těmto vyznáním: k církvi řím. katolické 820 obyvatel, k církvi československé 419 obyvatel, k církvi českobratrské evangelické 34 obyvatel, bez vyznání 40 obyvatel.

Podle státního sčítání lidu ze dne 1./12. 1930 žilo trvale v Krčíně 1323 osob, z nich řím. katol. 812, čsl. 426, čbr. evang. 40, jednoty čbr. 4, bez náboženského vyznání 40 a a řecko-katol. 1. Čechů napočteno 1314, Němců 8, Polák (cizozemec) 1. Z celkového počtu obyvatelstva byli pouze 4 negramotní.

Pokud se týče rozvoje městyse, staré záznamy uvádějí v r. 1592, že Krčín čítal 40 příbytků, v roce 1850 118, v roce 1880 124, v roce 1924 164 a v roce 1938 244 domy.

Kdy a kým škola v Krčíně vystavěna byla, nelze z nedostatků písemných listin určit, jen toliko podle ústního podání a se zřetelem na starožitný kostel, o němž se již na začátku XIII. století zmínka činí a při němž i fara stávala, lze soudit, že již na začátku aneb ke konci 14. stol. škola zde založena byla a nadačním právem opatřena.

Do roku 1878 byla jednotřídní, pak dvoutřídní, od roku 1885 třídní. Roku 1892 odevzdána k používání moderní nová školní budova. R. 1899 rozšířena škola o čtvrtou třídu, r. 1919 přeměněna na pětitřídní. Po tomto vypětí nastal pokles počtu tříd, takže již v r. 1922 zrušena byla V. postupná třída a r. 1924 IV. postupná třída.

Dne 1. září 1923 otevřena I. třída měšťanské školy zde, postupně třídy další, avšak již r. 1927 pro malý počet žactva byla měšťanská škola v Krčíně zrušena.

Roku 1934 ustaveno bylo při místní škole rodičovské sdružení.

R. 1907 zbudována byla radniční budova,

R. 1910 postavila obec vlastní elektrickou centrálu a nyní zasobuje elektrickou energií obec Krčín, Nahořany, Lhotu-Doubřavici, Spy, Černčice, Horka-Homole, Bohuslavice, Běstvin, Březi-ny, Chlistov, Vršovku a částečně Nové Město nad Metují.

Aby záslužná hasičská činnost stála na výši doby, pořizena byla r. 1927 automobilová stříkačka a třídní posunovací žebřík. Roku 1933 obec zavedla do bytů předních činných členů sboru poplašné elektrické zvonky a r. 1935 zbudována byla nová hasičská zbrojnice.

Obětím světové války 1914-1918 pořídila obec pamětní desku, odlitou z bronzu, ciselovanou, s vylitými 45 jmény padlých, která byla dne 28. října 1933 odhalena.

Roku 1937 byla slavnostně otevřena nová sokolovna v Krčíně.

Následkem velkých mrazů v zimě r. 1928-1929 odumřelo v Krčíně 1837 ovocných stromů.

Dne 12. července 1926, při svém zájezdu do severovýchodních Čech, navštívil prezident T. G. Masaryk i náš okres a hned následující den byl pro Krčín dnem svátečním, kdy pan prezident se svým průvodem projížděl Krčínem k Bohuslavicům. Tehdy občanstvo, školní mládež a místní spolky u-tvořily špalír od hranice obce novoměstské až na konec městyse a vzdalo hold hlavě státu.

Dne 21. července 1933 zemřel Ferdinand Příbyl, továrník v Krčíně, zakladatel textilního průmyslu v Krčíně.

Nyníse nacházejí v Krčíně 2 strojní tkalcovny s příslušenstvím, 3 cementárny, 2 kruhové strojní cihelny, 1 továrna na chromování, 1 strojní válcový mlýn, 2 elektrické pily, 4 hostince, 1 výčep lihových nápojů,

2 prodeje tabákových výrobků, 11 obchodníků, 2 pekaři, 2 tesařští mistři, 1 obuvník, 2 krejčí, 1 mlékař, 1 obchod papírnický, 1 kovář,

3 řezníci, 3 holiči, 2 koláři, 2 autodopravy a j. více. Zemědělství jako hlavní zaměstnání provozuje 35 rolníků a chalupníků.

Ve světové válce za povinností vojenskou povoláno bylo 324 mužů. Z uvedeného počtu padlo neb útrapám válečným podlehl 45 mužů, 8 vojnů je dodnes nezvěstných, 38 vojnů upadlo do zajetí.

V roce 1938 obrany vlasti zúčastnilo se na základě svolávacích lístků a mo-bilisační vyhlášky 124 záložníků a mimo ně 9 vojnů bylo v aktiv, vojenské službě.

V městyse Krčíně mají své sídlo následující spolky a sdružení: Sbor dobrovolných hasičů od r. 1878, tělocvičná jednotka Sokol od r. 1892, Pěvecko-ochotnická jednotka Lumír od

r. 1908, Místní odbor Ústřední matice školské od roku 1909, Místní odbor Červeného kříže od r. 1923, Místní osvětová komise od r. 1921, Obecní veřejná knihovna od r. 1922, Družstvo pro stavbu dělnických, živnostenských a rodinných domků, Úřadovna okresní zemědělské nemocenské pojišťovny od r. 1921, Kampelička, spořitelni a záložní spolek od r. 1910, Církevní výbor církve české, Místní odbor jednoty severočeské. Místní komitét čs. péče o mládež, Rybářský klub, Sportovní klub od r. 1921, Národní souručenství od r. 1939.

V roce 1930 rozešla se Čtenářská beseda, založená r. 1883, r. 1931 rozešlo se Družstvo pro udržování plovárny v Krčíně, založené r. 1911, všechny politické organizace likvidovaly v r. 1939.

V Krčíně nachází se poštovní, telegrafní a telefonní úřad, četnická stanice, 10 telefonních stanic, připojených na meziměstské státní telefonní vedení a 140 účastníků rozhlasových přijímacích stanic.

V roce 1935 provedena vydlážba okresní silnice, vedoucí přes Krčín. V současné době se provádí kanalisace a připravuje vydlážba ulice na t. zv. „Strážnici“ až po rozcestí ke kostelu, bude dlážděna dále pak až do příští nejbližší obce Nahořan, zřizuje se bezprašná vozovka s povrchem asfaltovým.

Jan Dvořáček, 1939:

Krčínské pohřebiště.

V Krčíně v blízkosti někdejší tvrže Budína bývalo slovan-ské pohanské pohřebiště, které J. K. Hraše určil do druhé poloviny 8. stol. Pohřebiště bylo odkryto při stavbě železniční tratě. Rozkládalo se na Formanském kopci v okolí dnes už neexistujícího nájemního domu „andělovny“ mezi Železovou loukou a železničním náspem. J. K. Hraše se o nález dověděl bo hužel až po třech letech, v roce 1878. Pečlivě prozkoumal zbytky pohřebiště a našel klenutý hrob o výšce jednoho metru. Na opukových kamenech byly tři bílé až hnědavé rozbité popelnice.

Dále našel železné nůžky, dvanáct různých nožů s bronzovými nýtky, železné kolečko, železnou násadu, hřidel brusu s klikou, železný trmen, železnou petlici, železný šíp, hřebíky, ovocné pecky a také čelisti úhořů a štik. To je důkaz, že Metuje byla opravdu rybnatá. V písničku na kopci byly též hroby s popelem a kostmi, stejně jako při odkopávání nádražní plochy.

Zdroj: Dvořáček: Pohledy do minulosti Nového Města nad Metují.

Osídlení a vznik městečka Krčína.

A nyní ke skutečnosti ověřené prameny. Svědkem starého osídlení bylo pohanské pohřebiště na Formanském kopci, údajně z 8. století, popsané v minulé kapitole. Je to doklad o osídlení metujských břehů. Vlastní založení tvrze a osady Krčína na místě staršího osídlení zřejmě spadá do 13. století. První písemné doklady jsou však až z doby Jana Lucemburského. Osídlování postupovalo od tvrze podle toku a postupně se šplhalo na Strážnici.

Strážnice.

Na vzniku Krčína se jistě podílela i obchodní stezka od Provodova k Dobrušce a název Strážnice nás o tom ujišťuje. Dnes Strážnici rozumíme kopec nad pravým břehem Metuje. Širší pojmenování je Na kopci. Místo bylo velmi vhodné ke strážení cesty. Kdysi stál na kopci strážní domek. Odmyslíme-li si dnešní výstavbu, byl ze Strážnice skutečně velmi dobrý výhled na všechny strany.

„Při té strážnici nalézala se celnice, při níž nejen od cizích, ponejvíce polských tudy táhnoucích kupců, ale i od domácích obchodníků tudy se ubírajících, clo od pradávných dob se vybíralo“. Příbytkům na návrší tom se říká „Na Strážnici“.

Budín.

Kronikář Padiaur se pozastavil nad tím, že Beckovský umístil hrad Kurz (Kurtz) na vysokou skálu. Uvažoval však, že hrad jako královská rezidence byl jistě rozlehlý, a že tedy musel zabírat na levém břehu Metuje prostor od budínské tvrze až na skálu nahoru na Popluží, zvanou Nad lomem. V místech, zvaných na počátku 19. století „Na mokrém“, kdysi skutečně stála budova. Protože archeologické doklady chybí, nelze potvrdit existenci hradu, tím méně jeho rozlehlost.

Podle způsobu výstavby krčínská tvrz vznikla asi ve 13. století. O jejích počátcích není nic známo. Byla to prý pevná, ale nijak hezká stavba. O krčínské tvrzi se píše k roku 1360 a 1388. Tvrz pak byla přestavěna a někdy je zvaná i hradem Krčínem, jak je o něm zmínka z let 1403 a 1411. V husitské době byla roku 1420 tvrz zpustošena a v roce 1426 vyhořela. K renovaci už nedošlo. Při tvrzi stál poplužní dvůr, ke kterému patřila pole na Popluží. Protože novoměstští měšťané měli málo polí, Jan z Pernštejna jim je 2. září 1544 prodal. Když byl při no-

voměstském zámku vystavěn nový dvůr, začala tvrz rychle pustnout. To potvrzuje zpráva z roku 1527. „Tvrz Krčín pusta“ - znamená to opuštěna. Jak již bylo řečeno, osada i tvrz byly asi stejného stáří.

Krčín byl název tvrze i městečka až do konce 15. století. Po husitském hnutí ještě před založením Nového Města nad Metují byl snad hrad přeměněn na pivovar a zájezdní hostinec. Na západní straně zdi byl hlínkou namalovaný vůz s plachtou a se čtyřspřežím. U vozu stáli tři žoldnéři a pili z plecháčů. Postava v popředí byla zobrazena v brnění a s kopím v ruce. Vybledlá malba tam byla ještě roku 1873, těsně před zasypáním. V blízkosti bývalé tvrze stála cihelna. Kolem tvrze vedla ke Spům kupci hojně využívaná cesta. Řeka byla přemostěna naproti nynější sokolské zahradě. Zbytky mostu byly roku 1908 objeveny při regulaci řeky. Jan Černčický se postaral o nový most přes řeku v místě, kde stojí most současný, a také o nový hostinec v těch místech. Starý hostinec ztratil význam. Teprve v 16. století začali lidé nazývat zpustlé místo budou - budou - Budínem. Doklad o novém názvu nacházíme v Krčínské gruntovní knize.

Starý mlýn „Lutovský“ pod Budínem, o němž se v ní píše, stával na nynější sokolské zahradě a asi v roce 1605 zanikl. Na počátku 19. století měl Budín už jen zbytky vnějších zdí a sklep. Celý prostor byl přeplněn jedenácti chalupami a i sklep byl obydlen. Nebyly to jen povětrnostní vlivy a velký požár dne 5. března 1797, které dokonávaly dílo zkázy, ale sami obyvatelé rozebírali zdivo na chalupy a roku 1805 z něho byla na příkaz vrchnosti opravována cesta. Při kopání bylo nalezeno mnoho předmětů, dokonce čtyřhranné mince. Nic se nedochovalo, nálezci vše poctivě poschovávali. Definitivní zánik Budína souvisí se stavbou železnice. Inženýrům se nejlépe hodilo přemostění Metuje právě ve směru přes Budín. Všech jedenáct chalup bylo roku 1873 rozbořeno a zasypán byl i rozsáhlý sklep. Od té doby je Budín pohřben. Z posledních majitelů chalup se připomíná stará Líbalová, lidová léčitelka, kterou sousedé titulovali doktorka.

Poslední podobu Budína nám přibližuje obraz černčického rodáka akad. malíře Jana Šichana z roku 1908. Malíř si podobu Budína zaznamenal do skicáře a podle náčrtu později namaloval obraz, který došel umístění v krčínské radnici. Prodal jej magistrátu za 42 zl a ještě si přivydělal zhotovením dvou

kopii. Jedna se dostala do vlastnictví rodiny MUDr. Jarolímka a druhá do vlastnictví rodiny paní Štěpánové v Nahořanech. Na podnět J. K. Hraše byl přivezen z teplických skal pískovcový balvan a umístěn na úpatí železničního náspu. Je na něm nápis: „Zde stával někdy památný hrad Budín. Památník postaven 1875.“

Pazderna.

Nedaleko Budína stávala pazderna. Dříve se hodně pěstoval len a obec si zřídila pazdernu, ve které sousedé zbavovali len pazdeří, tj. dřevitých slupek. Když utichly zemědělské práce, skoro všude se tkalcovalo. Při vzniku bavlnářského průmyslu, upouštělo se od pěstování lnu a v roce 1839 pazderna do-sloužila. Stavení bylo pak pronajímáno. Pazderna stála opodál budínských chalup, protože kupky pazdeří se mohly vznítit. Roku 1873 stihl pazdernu stejný osud jako Budín.

Krčínský kostel a památky v jeho blízkosti.

Kdy kostel Sv. Ducha vznikl, nebylo zjištěno. Původní stavba tu mohla být už v 10. století při šíření křesťanství. Nynější stavba svým raně gotickým slohem ukazuje na konec 13. století. Jde zřejmě nejstarší stavební památku na Novoměstsku. Z té doby pochází presbyterium, kamenná křtitelnice, obraz Kristův na dřevě a věž s dřevěným roubením. Některé prvky ukazují na cisterciácký původ. Projevil se zde vliv kláštera Svaté Pole, založeného roku 1149. Jak uvádějí zprávy z roku 1334 a 1384, kolatura (farní obvod) se rozšířila. Při faře byl farář a dva kaplani. Kostel patřil pod vikariát (děkanát) dobrušský. Farní důchody stoupaly a majetek vzrůstal nadacemi.

Přestavba kostela.

V roce 1815 dal majitel panství kníže Fr. Jos. Dietrichstein kostel přestavět. Přestavba byla tak důkladná, že vlastně vznikl nový kostel. Byly opraveny zdi, pořízen nový krov, rákosový strop, nová omítka a většinou nová okna a lavice. Kostel má obdélníkový půdorys. Přiléhající presbyterium má základ čtvercový. Stavba je zpevněna třemi opěráky. Původní je opěrák na jihovýchodní straně. Budova má dvě okna. Sakristie je při severní straně.

Další stavební úpravy byly provedeny roku 1876. Opět byl vyměněn krov i střecha a vystavěn nový kůr. Průčelí bylo pře-

budováno v pseudorománském slohu. Po převratu roku 1918 přešel kostel do správy církve čsl. husitské, ale roku 1923 připadl opět církvi římsko-katolické.

Se starým kostelem souvisejí i staré památky. Mezi nejcenější patří dvě dřevěné sošky sv. Jana Křtitele a sv. Anny ze 16. století. Nalezl je akad. malíř Jan Šichan pohozené na půdě kostela, když v roce 1898 pracoval v kostele na malbách.

Ze 16. století je i oltářní podstavec. Bývalý oltář s obrazem sv. Veroniky, která drží roušku s Kristovou podobou, je další starobyloou památkou. Roku 1898 byl pořízen nový oltář a kazatelna. Vymalování kostela je už ze současné doby. Mezi další památky patří dva staré obrazy s pozlacenými rámy, maľované olejovými barvami na dřevě. Na prvním je sv. Barbora a sv. Markéta, na druhém sv. Anežka a sv. Dorota. Bývaly to postranní obrazy někdejšího oltáře. Nějakou dobu byly umístěny na kůru a pak byly převezeny do vídeňského muzea. Střední část se ztratila. Byl na ní zobrazen kalich a je pravděpodobné, že vítězní katolíci ji po roce 1620 zničili. Varhany byly přeneseny ze zrušeného kostela sv. Salvátora, který stával na Plácku. Prostřelený oltář byl ve školním kabinetě, potom na zámku a dále v kostele za novějším oltářem. Blízko kostela stávala fara. Stála na vyvýšeném místě nad hřbitovem. Byla dřevěná. Mezi farou a hřbitovem vedl hluboký úvoz a farář chodil z fary na hřbitov po můstku. Povozy podjížděly. Po zřízení fary v Novém Městě krčínská rychle chátrala a už na konci 17. století zůstaly jen zbytky základů.

V sousedství někdejší fary je cenná krčínská stavební památka - zvonice. Dříve byla zdaleka viditelná, ale i dnes tvoří dominantu. Její gotická podoba pochází ze 16. století. Zvonici tvoří zděný hranol o jednom poschodí. Nad ním je dřevěné bednění zakončené šindelovou střechou v podobě zdvojeného stanu. Stavba je vyztužena opěráky. Byly v ní tři zvony, z nichž největší, věnovaný Rudolfem ze Stubenberku (Štubenberský), vážil 25 q (1605), druhý zvon (1498), zvaný Sv. Václav, o váze 13 q, byl roku 1670 přelit, třetí (1558) o váze 10 q, se nazýval Sv. Jiří. Pro umístování zvonů je v patře dřevěné roubení.

Škola.

Neví se, kdy byla krčínská škola založena. Ústní podání posunuje její existenci do 14. století. Protože před založením Nového Města byl Krčín farní obcí, která byla přirozeným stře-

diskem širokého okolí, je jisté, že škola byla a stála někde v blízkosti fary a kostela. Máme zprávu, že v roce 1718 si v Krčíně postavili dřevěnou školu za spoluúčasti okolních obcí, Nahořan, Dolska, Lhoty, Doubravice, Vrchovin, Příbyslavi a Spů. Roku 1790 se Nahořany odpojily, protože si postavili školu vlastní. I další obce odpadaly. Když vznikla škola ve Vrchovínách, odtrhla se i Příbyslav.

Dřevěná škola časem zchátrala a o postavení nové budovy rozhodl v roce 1822 Fr. Jos. Dietrichstein. Poskytl kámen, cihly a tašky. V roce 1824 byla stavba dokončena. Stála opět nedaleko někdejší fary v místech, kde je dnes dům č. 22. Škola měla jednu třídu a dvě světničky pro učitele. Vyučovat se začalo 28. května 1825. Významným krčínským učitelem byl Fr. Nepilý, který přišel roku 1869 z Jásenné jako vyučitel. Správcem školy se stal roku 1871 po starém učiteli Josefu Skálovi. Založil školní kroniku a jeho zápisy jsou velmi zajímavé. Příjmy učitele byly malé. Musel ještě rolničit, a kdyby nebylo štol, těžko by se užíval. K povinností učitele náleželo sloužit kostelu, hrát na varhany a na housle, vést kůr, chodit s procesím, zpívat při pohřbech atd. Už v roce 1872 byla školní budova v tak špatném stavu, že oprava stála 600 zlatých. V roce 1876 byla kolem ní ze tří stran postavena zídka. I když všichni přihlášení žáci nenavštěvovali školu pravidelně, počet 123 dětí byl pro jednu třídu příliš veliký. Přístavba mnoho nevyřešila. Toho si všiml i Al. Jirásek, který navštívil školu v roce 1884. Když měla škola 167 žáků, byla otevřena třetí třída. Prostorová tíseň a nevyhovující hygienické podmínky nakonec vedly ke stavbě nové školní budovy na dnešním Žižkově náměstí. Dne 9. srpna 1891 byl položen základní kámen a 18. září 1892 se ve škole začalo vyučovat.

Roku 1899 byla škola rozšířena o čtvrtou třídu a roku 1919 přeměněna na pětiletou.

V dalších letech počet tříd kolísal a v letech 1923 až 1927 byla v budově též měšťanská škola

Dupačka.

Tato osada o jedenácti chalupách mezi Rychtou a pozdější továrnou Rouskových, kde se říkalo na Skalách, patřila ke Krčínu. I Šafránice za řekou na Popluží naproti Dupačce bývala krčínská, podobně jako v Náměrkách za kostelem sv. Ducha. Když bylo na konci 18. století zavedeno číslování domů, cha-

lupy dostaly číslování krčínské. Kvůli Dupačce vznikaly mezi Krčínem a Novým Městem spory. Město zde mělo policejní dohled. Stalo se, že Krčín povolil hostinskému Šturmovi taneční zábavu, ale okresní hejtmánství poslalo přípis, že udělování povolení Krčínu nepřísluší. Krčín namítal, že všechna břemena musí hradit, jako např. opravu zdi na Skalách, ale město má z Dupačky výhody. Tahanice o Dupačku pokračovaly, a přestože sousedé chtěli zůstat u Krčína, byla Dupačka v roce 1889 předána městu. Tabulka, že Dupačka je součástí Krčína, musela pryč.

Osma.

Ke Krčínu patřil dvůr Osma, jinak Vosma i Osná (vpravo od silnice směrem na Černčice). V těchto místech byl kdysi svobodný dvůr. Z něho se vytvořila vesnice o osmi usedlostech, která patřila k černčickému zboží. Majetek přešel na Jana Černčického. Poslední zpráva o vesnici je z roku 1646. Útoky Sasů a Švédů a náboženské pronásledování způsobily, že se vesničané vystěhovali. Opuštěné usedlosti vrchnost spojila v roce 1640 v panský dvůr. Celé okolí bylo dříve proslulé pěstováním ovocných stromů.

V nové době se Osma stala jedním z hospodářských středisek zemědělského družstva.

Nedaleko někdejšího dvora byla cihelna a ovčín, vystavěný roku 1812. Ovčín byl pak přeměněn na kolnu pro zásoby staviva.

Nedaleko stála hájovna pro panského hajného.

Valcha.

Valchy byly v minulosti velmi potřebné, protože valchováním výrobek nabýval hodnotu. Pro jednotlivce by bylo zřízení valchy velkým vydáním, a proto obec obstarala valchu pro všechny. Krčínská valcha stále sloužila, i když byla založena v Klopotově nová. Krčínská valcha stávala na druhé straně řeky naproti dnešní sokolské zahradě. Když se v roce 1873 stavěla železnice a upravovala cesta k lomu, byla valcha zlikvidována.

Obecní kovárna.

Sloužila v č. 56 v letech 1876 až 1903. Za tu dobu se vystřídalo více kovářů, mnohokrát se jednalo o prodeji, i žaloba-

mi se leccos řešilo. Nakonec byla kovárna prodána a prvním vlastníkem byl Karel Ježek. Další kovárna v Krčíně bývala před hostincem Železových.

Elektrárna.

V roce 1875 si Josef Příbyl vystavěl „Na Pražance“ při Metuji přízemní domek č. 128 a v něm instaloval na vodní pohon stroj na úpravu příze. Vlastní rukou si zbudoval jez a náhon. Po půl roce stroj vyřadil a zřídil mlýn o jednom složení. Zadlužil se natolik, že byl nucen mlýn prodat Novým majitelem se stal Jan Holeček. Ten inovoval a zveleboval takovou měrou, že se také zadlužil. Majetek předal svému synovi Václavovi. K postoupení došlo v roce 1903, ale už 1908 mlýn vyhořel. Václav Holeček se pustil do budovám elektrárny, ale musel z finančních důvodů celou stavbu odprodat obci, a ta si elektrárnu už dobudovala sama. Tentokrát byly betonáže a úpravy na Metuji provedeny důkladně. Aby elektrárna nebyla závislá jen na stavu vody, opatřen byl Dieselův motor. Na elektrárnu byly napojeny obce: Bohuslavice, Černčice, Nahořany, Lhota-Doubravice a Spy. Elektrárna byla propojena s novoměstskou, aby si obě elektrárny vypomáhaly dodávkami proudu.

Výsadní hospoda.

O pivovaru v prostoru Budína mohou být pochybnosti, ale výsadní hospoda v Krčíně byla. Č. 69 na dnešním Žižkově náměstí bylo dřevěné stavení, které v roce 1852 vyhořelo. Zároveň padlo za obět ohni pět sousedních chalup. Šenkýřka prý formanům připravovala v pánvi nad otevřeným ohništěm pstruhy, vznícený omastek vylétl komínem a zapálil sousední chalupu. Zadlužený hospodský František Matouš hospodu prodal Antonínu a Marii Smetanovým. Antonín byl mladší bratr skladatele Bedřicha Smetany. Ti se dostali do dluhů a roku 1874 hospodu prodali Antonínu a Barboře Železovým. Smetanovi prý po návratu z Ruska dožili v kamenném domku na dvoře. Železův syn Antonín hostinec restauroval a opatřil sálem. Tak vznikl známý hotel Železo. Železovi měli velký majetek. Spravoval jej senior rodiny Antonín Železo. Kromě hotelu to byl statek, tj. velké hospodářství č. 47, mlýn pod kostelem a od roku 1888 kruhová cihelna. Pod nájemním domem Andělovnou, ve kterém žili chudší nájemníci, byla tzv. Železova louka, která byla na zimu napouštěna k získání ledu.

V novější době zde byla skládka odpadků a celé místo pak bylo rekultivováno. Nejdříve se cihly vyráběly ručně a od roku 1889 strojově. Populární „hicovka“ je stále na stejném místě. Často byla i na více let vyřazena z provozu.

Zdroj: Dvořáček: Pohledy do minulosti Nového Města nad Metují.

Vojnarova lípa.

Nastala třicetiletá válka. Tisíce ivojáiků přišlo z dalekého severu ze Švédska, Norska a vraždili a loupili všude, kam přišli. Lidé opouštěli své domovy a stěhovali se do lesů, berouce s sebou jen nejnútnejší věci. Byla neděle. Sousedé starobylého městečka Krčina scházeli se do kostela. Šli prosit Pána Boha, aby jejich kraj byl ušetřen od nepřátel. Bázlivě a tiše mluvili o hrůzách, o nichž přicházeli strašné zprávy z Hradecka a odjinud. Ale již přicházel staříčkový kněz, zazněly varhany a všichni zanotovali vážný církevní chorál. Obličeje se pomalu rozjasňovaly. Lidé počali věřit, že ani teď Bůh neopustí svých věrných. Jejich prosby byly však přerušeny: Když kněz zvedal kalich, rozlétly se dveře a do kostela vkročil švédský důstojník s několika vojáky. Zavolal něco na kněze v cizí řeči, ale ten vykonával pobožnost dál. Důstojník se usklíbl, namířil bambitku a vystřelil. Rána však nikoho nezranila a zaryla se do oltářního prkna. Důstojník byl překvapen. Namířil znovu pozorně a vystřelil. Ženy křičely a omdlávaly. Rána šla však opět vedle a kulka se zaryla vedle předešlé. Třetí rána vůbec nevyšla. Bambitka vypadla z ruky důstojníka. Ihned sedl na koně a zběsilým tryskem uháněl pryč. Jeho druzi za ním. Neměli čas na pálení ani na loupení. A když ráno soused Vojnar se synem pracovali na poli, uslyšeli z jámy, kterou nalíčili na vlky, smrtelný chrapot. Důstojník tam dokonával. Spadl s koně do jámy. Jeho vojáci poděšení s tajemnými věcmi, prchali snažíce se zachránit svůj život. Na památku této události zasadil zde Vojnar lípu, která tam stojí podnes jako památník zašlých dob.

Emilie Jandová, žákyně II.A m. šk. v Novém Městě n. Met.

Na Wikipedii se dočteme:

Žižkova lípa v Krčíně (také známá jako Vojnarova lípa nebo Jiráskova lípa) je starý památný strom, který roste u Nového Města nad Metují. O lípě se vypráví několik příběhů a pověstí, psal o ní již Alois Jirásek. Je ale zajímavá i atypickým růstem s hustou korunou.

K lípě se váže několik příběhů a pověstí.

Nejstarší pochází z dob husitských. Hynek Červenohorský, královský vojenský hejtman, prý vtrhl do Krčina (který sympatizoval s husity), část obyvatel pobil, koni dal napít z kalicha a poté prohlásil, že je teď i jeho kůň husitského vyznání. Když se zpráva donesla Žižkovi, uspořádal na Krčín výpravu a za urážku husitů Červenohorského ztrestal. Pověst sice má pravdivý základ, událost byla zaznamenaná i kronikách, ale tato lípa Žižku nepamatuje.

Druhý příběh je z pozdější doby, z roku 1639, když za třicetileté války ke Krčínu přitáhli Švédové. Ve zdejším kostele právě probíhala mše za zemřelou, když se donesla zpráva o blížících se Švédech. Všichni z kostela utekli, zůstal jen kněz. Modlil se dál a nereagoval ani když do kostela vešel švédský důstojník. Ten po knězi dvakrát vystřelil, ale v obou případech minul. Stihl ho ale boží trest. Když opouštěl vydrancovaný Krčín, vzepjal se mu kůň a spadl do rokle. Na místě, kde Švéd zemřel, vysadil místní rodák Vojnar k památce události lípu. Podle některých zdrojů ale není tím stromem, který zde stojí dnes: Původní lípu prý v 19. století pokáceli a současnou vysadili místo ní.

O lípě psal i Alois Jirásek ve svých pamětech. Jako malému chlapci mu Vojnarovu lípu ukazoval tatínek, když jeli na trh do Dobrušky. Nebyla to zdaleka jediná stará lípa, kterou Jirásek ve svém díle zmiňuje. V kapitole Stromy ve sbírce Domů a jiné obrázky popisuje putování za starými a památnými stromy. Ještě známější je lípa z divadelní hry Lucerna. Je však možné, že souvislostí bylo víc, Vojnarova lípa mohla Jiráskovi inspirovat i k pojmenování hlavní postavy jedné z jeho divadelních her, svěhlavé Madleny Vojnarové.

Úředně evidované památky v Krčíně:

Památky	Poloha	Popis a poznámky
Kostel svatého Ducha se zvonici	Husitská, Na Kopci 50°21'7,42" s. š., 16°7'28,86" v. d.	Areál raně gotického kostela s volně stojící zvonici. kostel sv. Ducha, zvonice, márnice socha sv. Leopolda, pp. 24/1 ohradní zeď, pp. 26 Památkově chráněno od 6. března 1964.
Stará škola	Bratří Čapků 22 50°21'7,61" s. š., 16°7'33,09" v. d.	Přízemní zděné stavení vystavěné v letech 1823–1824 podle návrhu arch. J. F. Joendla, přestavěné roku 1878. Klasicistní škola s historizující přístavbou. Památkově chráněno od 3. listopadu 2017.

K mému překvapení, jsou evidovány úředně v Krčíně jenom dvě památky, i když součástí Kostela sv. Ducha je soubor několika památek. O to významnější je skutečnost, že „Stará škola“ se zásluhou skupiny nadšenců stala památkou v roce 2017.

Na internetu najdeme o této památce následující infomaci:

Klasicistní budova s historizující přístavbou z roku 1878. Od roku 1892, kdy byla zrušena, škola sloužila přes sto let jako obecní chudobinec. Stavba je v neutěšeném stavu, je neobývaná, město stojí před rozhodnutím jak s tímto zajímavým, ale značně zchátralým objektem naložit. Objekt má v užívání Spolek Krčín, který zde v průběhu roku pořádá zajímavé krátkodobé výstavy a kulturní akce.

Krčín

Krčín jest městys, kde druhdy stával prastarý hrad Budín, o němž celé báje se vypravují. Když bylo Nové Město vystaveno, tu občané krčínští z největší části do něho se vystěhovali, čímž se stalo, že Krčín málo zalidněn zůstal. Kromě toho však vzrůstu a zkvětání jeho velice ublížilo, když Jan z Kácova také veškery výsady jakož i trhy týdenní a výroční z městečka Krčína do Nového Města přenesl a pouze obyvatelům novoměstským řemesla dovolil provozovati.

Krčín, rozkládá se po obou stranách Metuje, náležel ve XIII. století panu Benešovi z Krčína a jeho synu Rubínovi; ve století XIV. pánům z Dubé a na Náchodě, ve století XV. pak přešel na pány z Kácova na Černčicích.

Jisto jest, že roku 1403 stával hrad, tvrz a dvůr, kteréž nesly jméno Krčín. Tvrz a dvůr nalezaly se v nynějším Krčíně, hrad pak nejspíše na vrchu Hradišti u vsi Lipchyně, kterážto ves ku zboží krčínskému náležela. Hrad tento roku 1336 náležel Hajmanovi z Dubé a na Náchodě; později pak přešel do rukou rytířův z Riesenburka a konečně v čas válek husitských bezpochyby vzad za své. Materiálu ze zřícenin jeho užilo se, když Nové Město bylo ku stavbě.

Krčín má kostel sv. Ducha, jemuž veliké stáří se připisuje, neboť již za časů sv. Vojtěcha měl prý Krčín svého faráře. Kostel tento byl také v držení Husitův, a roku 1420 přihodila se v něm pamětihodná událost. Když totiž Táborité o druhém svátku vánočním večeri Páně pod obojí způsobou přijímali, velitel posádky jaroměřské Hynek Červenohorský se svým vojskem

J. L. Šichan: Budín. Foto: K. V. Nývlt

dosti malebná i přívětivá, a procházka z Nového Města do Krčína údolím Metuje po lučinách povždy zůstane požítkem velice oblíbeným a hledaným.

Nedaleko Krčína rozkládá se bažantnice „na Luštinci“, kudy vycházka na Rozkoš k rybníku jest opravdu roztomilá.

Josef Jodas

Zdroj: www stránky <http://krcin.eu/historie/historie-krcina/krcin/>.

Z dějin Krčína

Dle pamětní knihy krčínské školy

První jistá zmínka o hradu Krčíně děje se r. 1388. Starý hrad Krčín stával nepochybně za nynějším Novým Městem n. Met. k východu na pahorku, zvaném Hradiště, pod nímž cesta vede jedním směrem ke »Studýnkám« a druhým k Rezku. Podle pozůstalého kamení znáti jest, že hrad ten zničen byl ve válkách husitských, aspoň již r. 1460 o hradu při statku krčínském zmínka se neděje.

Ke hradu Krčínu patřilo městečko Krčín s tvrzí a dvorem poplužním (popluží = nejstarší míra starých Slovanů, tolik půdy, kolik může býti zděláno spřežením 2 volů nebo 1 koněm – asi 30 jiter), Sendraž, Mezilesí, Libchyně, Nahořany, Dolsko, vsi celé; z části vsi Doubravice, Šonov, Vrchoviny a Přibyslav.

Pány na Krčíně byli:

R. 1336 Haiman z Dubé (Hynek z Dubé), řečený z Náchoda, který listem v Náchodě daným s vědomím a vůlí bratří svých Hynka Hlaváče na Skalici a Hynka Crhy na Ryzmburku a Vác-lava vyměnil sobě mlýn zádušní v Krčíně, postoupiv zaň faráři Zdislavovi dvůr kmetců (statek)

s dvěma lány rolí, luk a lesa, aby z užítku jejich byl vydržován druhý kaplan. (Zádušní = majetek kostela, jehož užitek určen jest k hrazení potřeb a udržování jeho v dobrém stavu stavebním.)

R. 1360 seděl na Krčíně Jan z Potštejna a po něm bratr Čeněk.

V letech 1388-1408 Beneš z Riesenburku a z Krčina. Tento rytíř postoupil 9 kop pražských grošů (kopa = 60 grošů praž. bylo 20 zl. stř.) ročních úroků ke kostelu náhodskému na vsích: Sendraži a Mezilesi, kteréžto vesnice za tou příčinou k městu Náchodu později přitaženy jsou. Povolav rytíř Beneš tyto poddané své na hrad Krčín u přítomnosti notáře poručil jim, aby úrokem tím podléhali oltářníku sv. Mikuláše v Náchodě, avšak panství se neodřekl, ano vymínil si, by směl v běhu tří let úrok ten převést na jiné obce, a to jedině do 2 mil vzdálenosti od Náchoda.

R. 1411 paní Kunka neboli Kunhuta, vdova po rytíři Benešovi z Krčina a syn její Rubín z Riesenburku postoupili faráři krčínskému, knězi Janovi, ty 2 lány od Haimana z Dubé za mlýn zádušní vykázané, kteréž byli posud zadrželi při tvrzi a dvoře panském v Krčíně.

R. 1460 Albert neboli Aleš z Riesenburku a z Vřeštova (Vřeštov: leží v okr. hoříckém) prodal dědictví své: Krčín, tvrz, poplužní dvůr a městečko Krčín, Nahořany, Dolsko, Libchyně, vsi celé, pak v Doubravici, Šonově, Vrchovinách, Příbyslavi a Mezilesi, což tu měl, též podací (patronátní) právo kostela krčínskému a půl podacího práva kostela nad Šonovem za 4.862 uherských zlatých Janu Černčickému z Kácova na Černčicích, od kteréhožto doby statek krčínský s černčickým v jedno panství spojen zůstal. Jan Černčický sídlil s počátku na tvrzi černčické. Později, dostav dovolení od krále Vladislava II., aby si směl postaviti ve středu svých statků nové sídlo, založil na den sv. Vavřince r. 1501 naproti starému hradu město na skalnatém vrchu, jemuž dal jméno „Město Nové Hradiště n. Met.“ a kteréž i silnou zdí obehnal, dvěma branami a příkopem při severní straně opevnil a v něm sobě zámek vystavěl.

Do tohoto města nového přenesl r. 1503 trhy, jarmarky a všechna řemesla se svolením obyvatelů krčínských. Proto i část obyvatelstva přesídlila z Krčina do Nového Města. Těž pán z Kácova daroval Novému Městu též plat ze 13 sídlišť krčínských i mnoho rolí, luk a lesů, jakož i vsi Žďár a Libchyni.

Vše, co prve měl Krčín znamenitého za dob pánů z Dubé, postoupiti musel nyní Novému Městu n. Met. i privilegia královská, vybírání cla, právovárečnictví, platy tržné, 4 masné krámy, chlebnici, prodej soli, ba i plat z krčmy výsadní a most krčínský jsou mu na základě majestátu Janem z Kácova odňata a na Nové Město n. Met. přenešena. Po 60 letech přeložena i správa duchovní z Krčina do Nového Města n. Met.

Krčín sklesl na pouhé městečko čili městys.

(Původní most krčínský byl výše položen než nynější, takže se blízko pod Budínem přes řeku přejíždělo. Clo se v Krčíně vybíralo na místě, kde nynější pahrbek »Strážnice« na prav. břehu Metuje stojí, kteréžto jméno pahrbku tomu z tehdejších dob stol. 14. a 15. zůstalo. Na »Strážnici« stávala stráž zemská, střehoucí odbočku zemské stezky kladsko-polské, vinoucí se tudy od Náchoda k Dobrušce.)

František Kuchař.

Zdroj: KUCHAŘ, F. Z dějin Krčína: dle pamětní knihy krčínské školy. In: *Od kladského pomezí: vlastivědný časopis pro politický okres broumovský, náhodský, novoměstský n. M. a trutnovský, 1924-1925, roč. 2, s. 76-78.*

Zdroj: <http://krcin.eu/historie/historie-krcina/z-dejin-krcina/>

Zamyšlení nad novoměstskými hrady

Na dnešním území Nového Města nad Metují jsou kromě novoměstského zámku, jehož dějiny jsou všeobecně známe, ještě další místa spojená v literatuře se středověkými šlechtickými sídly. Jedná se o zachovalé pozůstatky hradu nazývaného Výrov, ostrožnou polohu Hradiště v blízkosti vsi Libchyně, polohu zvanou rovněž Hradiště nacházející se na úzkém protáhlém ostrohu obtékaném meandrem řeky Metuje, na níž bylo v roce 1501 založeno Nové Město nad Metují, a o místo, kde měl stávat hrad údajně nazývaný Budín, které však ustoupilo železnici, takže dnes existenci tohoto objektu připomíná jen památník na úpatí železničního náspu na východním okraji předchůdce Nového Města nad Metují – Krčina. Ve výkladu dějin těchto míst se projevuje mnoho nejasností i protichůdných názorů a zcela chybí jejich zařazení do širšího rámce historického vývoje kraje na střední Metují. Proto se dále chceme, i když často jen v podobě hypotéz, kriticky zamyslet nad dějinami zmíněných lokalit a úlohou, kterou hrála tato místa ve středověkých dějinách Novoměstska.

Mezi „novoměstskými“ hrady a tvrzemi beze sporu nejvýznamnější místo zaujímá hrad, dnes známý pod názvem Výrov. Tento objekt můžeme přiřadit k těm hradům Podorlicka, z nichž se zachovaly zbytky, ale jejich dějiny jsou téměř neznámé, jako např. hrady Dobřany u Dobrušky či Výrov u Pastvinské přehrady. Hrad stojí východně od centra Nového Města nad Metují na západním konci skalnatého ostrohu tvořeného údolím řeky Metuje a jejího levého přítoku – Bohdašínského potoka (nazývan též Slavoňovský nebo Klopotovský potok). Areal hradu je na severovýchodě oddělen od okolí hlubokým ve skále vytesaným příkopem původně hlubokým cca 9 m a širokým cca 8-9 m. Vstupní brána byla zřejmě umístěna nad severním

koncem příkopu, kde ji poskytoval ochranu skalnatý baštovitý výběžek. Nad příkopem stávala mohutná 4 m široká a 8 m vysoká hradba, která chyběla jen na západní straně, kde byl dostatečnou ochranou strmý skalnatý svah spadající do údolí Metuje. V hradním areálu jsou zachovány zbytky volně stojící čtverhranné zděné budovy – pravděpodobně věžovitého paláce, jehož vyšší patra byla asi roubená. Po dalších stavbách nejsou stopy, pokud existovaly, byly zřejmě dřevěné. Absence dalších stavebních pozůstatků v areálu hradu nevyklučuje možnost, že stavba nebyla úplně dokončena.

Přesto, že hrad svým mohutným příkopem a hradbou představuje poměrně význačnou architekturu, o jeho vzniku a nejstarší historii dosud nic nevíme. Nejprve je nutno odmítnout údaj, který se někdy vyskytuje i v nejnovější literatuře, že Výrov se připomíná již v roce 1414, kdy otudě Hynek z Dubé a na Třebechovicích se souhlasem svého bratra Jindřicha z Dubé daroval platy kostelům v Náchodě a v Třebechovicích, neboť toto nadání se týká platů ze vsi Výravy (o. Hradec Králové), nikoli Výrova(4). Dále literatura někdy uvádí bez udání konkrétních faktů a pramene jako rok první zprávy o hradě rok 1483. Za první skutečně prokazatelnou zprávu o tomto hradě je třeba považovat až údaj z roku 1503, kdy Jan Černčický z Kácova při vymezení majetků nově založeného města Nového Města nad Metují uvádí též, že městu postoupil „obec pod městem... až po most a také ten duol za mostem meštem pustým hradem a jedlinami až po starou cestu, kteráž vede ke Žďarů“. Další oficiální zpráva o tomto hradě pochází z roku 1527, kdy se v popisu novoměstského panství, které tehdy prodával Jan Černčický z Kácova Vojtěchovi z Pernštejna, uvádí hned za Novým Městem „Staré hrady, zámek pustý“. V letech 1527-1529 se v nejstarší městské knize Nového Města nad Metují několikrát připomíná „Starý hrad“, „Pustý hrad“ a „Pustý zámek“. V literatuře se objevil i názor, že v letech 1539-1541 hrad sloužil jako vězení, takže muselo dojít v této době k jeho opravě. Tento názor, který vznikl chybou interpretací historického textu, je nutno však odmítnout. Název Výrov, pod kterým je hrad znám dnes, je doložen prokazatelně až v roce 1790 v Schallerově Topografii. Zdá se, že ani toto toponymum nám mnoho k původu a nejstarším dějinám hradu neřekne, neboť podle našeho názoru vycházejícího z toho, že stejné jméno má i neznámý hrad u Pastvinské přehrady, jde o lidový název opuštěného hradu již neznámého jména vyplývající asi z toho, že v jeho zříceninách mohli hnízdit výři.

Jestliže k dějinám hradu Výrova až do jeho zániku písemné prameny žádné údaje nepřinášejí, je nutno při úvahách o jeho vzniku a nejstarších dějinách využít výsledků archeologických a architektonických výzkumů, které na hradě prováděli hlavně Tomáš Durdík a Pavel Bolina. Ti na základě rozboru hradní architektury a menšího souboru obtížněji datovatelné keramiky, kterou získali i další badatelé, datují existenci hradu do přelomu 14. a 15. století s možností existence ještě v průběhu 1. poloviny 15. století a s tím, že stavba možná nebyla zcela dokončena.

Poloha Hradiště se nachází 1 km severně od Výrova a ve stejné vzdálenosti severovýchodně od centra Nového Města na ostrohu tvořeném na severozápadě údolím Metuje a na jihozápadě údolím Libchynského potoka (nazývan též Rezecký). Na východě souvisí areál Hradiště s okolím. Zde byl vybudován val a pře ním příkop. Toto opevnění je v terénu dosud patrné. Jiné pozůstatky stavební činnosti zde nejsou patrné. Nejnovější archeologické výzkumy tuto lokalitu zařazují jednoznačně mezi pravěká hradiště a přiřazují době kultury klesko-platénické. V této době Hradiště u Libchyně s protilehlým Hradištěm, kde bylo později vybudováno Nové Město nad Metují, tvořily zřejmě význačné sídelní centrum. Na základě těchto poznatků můžeme tato místa vyřadit ze středověkých dějin Novoměstska, i když literatura, jak bude ukázáno níže, je někdy do této doby zařazuje. Dokonce i August Sedláček zde předpokládá existenci hradu a absenci jakýchkoli pozůstatků zdíva v této lokalitě vysvětluje využitím hradní zříceniny při stavbě Nového Města nad Metují. V písemných pramenech se Hradiště u Libchyně připomíná poprvé v roce 1503 v souvislosti s vymezením majetků nově založeného Nového Města nad Metují, Hradiště v místech dnešního Nového Města nad Metují se připomíná poprvé v roce 1465 v souvislosti se složitými majetkovými poměry na krčínském panství a potom i v oficiálním názvu nově založeného města, který byl Hradiště Nové Město.

Další z novoměstských „hradů“, nazývaný někdy v rozporu s historickou skutečností Budín, stával na východním okraji dnešního Krčína na nevysoké skalce nad levým břehem Metuje, nad jejím soutokem s Janovským potokem (levý břeh potoka, potok nazýván též Sepský nebo Ohnišovský potok) v těsném sousedství cesty (dnes státní silnice č. 14) do Dobrušky. Charakterem objektu, který v těchto místech stával a jeho roli ve starších dějinách Novoměstska se budeme zabývat níže, zatím ho označíme v souvislosti s prováděným popisem pracovním jako „hrad“. Celý areál tohoto „hradu“ zanikl v letech 1874-1875 v souvislosti s výstavbou mohutného železničního náspu, který překryl celou budínskou skálu i se zástavbou, která tam tehdy existovala, takže dnes již není možno blíže charakterizovat podobu tohoto areálu, ani provést archeologický výzkum, který by mohl upřesnit jeho historii. Areál zaniklého Budína je dnes vymezen Budínskou ulicí – úzká ulička vedoucí od východního portálu podchodu pro pěší, který byl vybudován pod železničním náspem v 80. letech 20. století, po úpatí železničního náspu do údolí k Janovskému potoku, dále posledními metry toku tohoto potoka od konce zmíněné ulice k jeho ústí do Metuje, levým břehem této řeky až k levobřežnímu pilíři železničního viadukta a dále západní stranou železničního náspu nad hráštěm u sokolovny zpět k zmíněnému podchodu. Jedinou připomínkou existence zaniklého „hradu“ v těchto místech je kámen s dnes již obtížněji čitelným nápisem o existenci hradu Budína mezi dvěma stromy vlevo od západního portálu zmíněného podchodu a podjezdu, kterým prochází náspem zmíněná silnice. Kámen byl přivezen z Teplických skal a v uvedeném místě osazen v roce 1875 při dokončení stavby železničního náspu z iniciativy významného regionálního historika Jana Karla Hrašeho(16).

Z hlediska toho, jak mohou pozůstatky tohoto „hradu“, v našem případě spíše již jen poloha, ovlivnit poznání jeho nejstarších dějin, je třeba říci, že místo ležící níže než okolní terén (nad Budínem se rozkládá směrem ke vsi Spům plošina zvaná dříve Na popluží, dnes v části blízké Budínu zastavěná novými vilami, která místo „hradu“ výrazně převyšuje, totéž platí i o stránkách nad pravým břehem Janovského potoka i nad levým břehem řeky Metuje) a nijak výrazně nechráněné přírodou rozhodně nebylo vhodné pro vybudování středověkého hradu, spíše zde lze předpokládat existenci méně významné tvrze nebo dvora.

Pokud se týká názvu Budín, dávaného místům „hradu“ v Krčíně, je třeba zdůraznit, že tento název nemá nic společného ani se staršími dějinami Krčína ani s „hradem“, který v těchto místech stával, ani s chalupami – boudami, které později vznikly v jeho areálu, ale je zřejmě spojen s krčmou, která měla vzniknout již po husitských válkách v areálu tohoto „hradu“ či na jeho předhradí. Název Budín velmi pravděpodobně souvisí s obdobím tureckých válek, kdy se u nás začala objevovat pro pojmenování nově zakládáných osad toponyma totožná s názvy míst hradičích významnější roli v bojích s Turky, a takovým místem se beze sporu po volbě Ferdinanda I. uherským králem v roce 1526 a uzavření spojenectví mezi Ferdinandovým protikandidátem Janem Zápořským a tureckým sultánem, které vedlo k proniknutí Turků hluboko do Uher, stal Budín, o který se mnohokrát bojovalo a který se nakonec stal centrem tureckého panství v Uhrách. Pojmenování krčmy stojící u důležité komunikace spojující severovýchodní Čechy s Brnem a dále s Podunajím a tureckými bojišti, tedy v místech, kudy mohly procházet vojáci či vojenské oddíly táhnoucí do boje proti Turkům nebo se z těchto bojů vracející, názvem Budín, je naprosto pochopitelné. Vazbě budínské krčmy na procházející vojáky se zdá odpovídat i vojenský motiv na výše zmíněném obraze(21). Podle hostince pak byla pojmenována i další obydlí vznikající v areálu zaniklého „hradu“. Prvním dokladem existence toponyma Budín v Krčíně je zápis v krčinské městské knize z roku 1605, kdy se připomíná mlyn „pod Budínem“, a zmínky o Budíně se pak opakují i v řadě dalších zápisů, nikdy však ve spojení se zmínkou o tvrzi či hrádě(22).

Když jsme charakterizovali jednotlivé lokality na dnešním území Nového Města nad Metují, které jsou či byly považovány za středověké hrady a tvrze, a upozornili na některé nesprávné historické údaje, které s nimi bývají spojovány, pokusíme se dále ukázat jakou skutečnou roli tato místa sehrála ve středověkých dějinách kraje na střední Metují. Východiskem je

především řešení otázky, jakou roli hrál ve středověkých dějinách kraje hrad Výrov.

Hrad Výrov, ať již jeho původní jméno bylo jakékoli, je možno považovat za centrum panství, které na střední Metují vzniklo v době vrcholné kolonizace a hrálo i důležitou roli při osídlování tohoto kraje. Vezmeme-li v úvahu výše charakterizovanou architekturu Výrova, i když rozlohou nejde o nijak rozsáhlý hrad, jen samotná hradba, či podle nejnovějších kastelologických názorů štítová zeď, a vylámaní příkopu před ní představuje náročné architektonické dílo, které lze jen obtížně spojit s méně významnými příslušníky nižší šlechty, kteří snad měli majetky v některých vsích ve východním předpolí hradu (Blažkov, Jestřebí, Studénky, Bradla a Libchyně). Údaj o majetcích nižší šlechty v těchto místech pochází (většinou však jde jen o poddanské platy) až z roku 1459, kdy byla odumřel po méně významném příslušníku nižší šlechty z Jičína Janovi z Mokříce v uvedených místech a dále ještě ve Vrchovinách a Sendraži postoupena králem Jiřím z Poděbrad jako manství Petrovi Kdulincovi z Ostroměře (23). Nesouhlas s tímto postupem krále Jiřího vedl k novému provolání části této odumřel (toto provolání se týkalo již jen platů z Blažkova, Jestřebí, Studének a Vrchovině a v Lužanech na Jičínsku, které s regionem, kterým se zabýváme, nijak nesouvisí) v roce 1462. S odpozem proti postoupení odumřel Petrovi Kdulincovi tehdy vystoupil Arnošt Černčický z Kácova, který si jí sám nárokoval. To dokazuje, že k těmto vsím měli určité majetkové vztahy Černčičtí z Kácova, kteří v té době vlastnili Černčice nedaleko Krčína, nikoli však ještě Krčín, ale rozhodně to není důkazem, že k těmto majetkům patřil i Výrov, který by velmi pravděpodobně při jednání o majetkových záležitostech byl připomenut, připomínány jsou však jen platy ve zmíněných místech. Tedy ani údaje z roku 1459 a 1462 nelze považovat za důkaz existence nějakého ucelenějšího šlechtického majetku v okolí Výrova, jehož centrem by hrad Výrov mohl být. V literatuře takové panství předpokládá J. Jodas(25), jako jednu z možných příčin vzniku Výrova považuje existenci nějakého šlechtického statku v okolí hradu August Sedláček, aniž by blíže tuto možnost konkretizoval. Nejnověji zmíněné vsi u sousedství hradu Výrova jako zvláštní skupinu sídlíšť, která byla k vznikajícímu černčicko-krčinskému panství připojena až v závěru jeho formování (jeho existenci však nesprávně předpokládá již v roce 1459), charakterizuje Bohumír Dragoun, aniž se zabývá otázkou, jaké bylo postavení uvedených vsí před připojením k tomuto panství.

Jak bylo zmíněno výše, především vzhledem k architektonickému charakteru hradu Výrova i náplní údajů z roku 1459 a 1462, se neztotožňujeme s uvedeným názorem o Výrově jako centru nějakého menšího statku nižší šlechty, ke kterému by náležely některé vsi ležící v okolí hradu. Za pravděpodobnější považujeme spojení výstavby tohoto hradu s některým významnějším šlechtickým rodem majícím samozřejmě vztah ke kraji na střední Metují a rovněž dostatečné prostředky na realizaci pravděpodobně dosti nákladné hradní stavby. A tím se dostáváme k hypotetickému názoru, zda hrad nevybudoval některý z držitelů Krčína a zda tedy Výrov není původním krčinským hradem, i když místo hradu je od Krčína vzdáleno vzdušnou čarou cca 1,5 km jihovýchodně a mezi Krčínem a hradem je historické centrum Nového Města nad Metují. Pro toto spojování Výrova s Krčínem se zdají svědčit následující fakta: před založením Nového Města nad Metují bylo místo hradu Výrova prakticky v sousedství Krčína, v roce 1403 prokazatelně ke krčinskému panství patřily i vsi Mezilesí a Sendraž ležící rovněž v nevelké vzdálenosti od hradu v oblasti na levém břehu Metuje, dále pak to, že Krčín náležel po určitou dobu příslušníkům významného českého šlechtického rodu 14. století – rodu z Potštejna, s nimiž, vzhledem k jejich postavení v tehdejší společnosti, by bylo možno stavbu Výrova spojit, a nakonec, i když jen velmi opatrně, údaj Václava Hájka z Libočan o tom, že hrad Krčín, který ovšem kronikář fantasticky spojuje s hermuďským králem Panylem, stojí na vysoké skále, což platilo pro Výrov, nikoli však objekt na Budíně. I v literatuře, jak již bylo zmíněno, se rovněž setkáváme s názorem, že původní krčinský hrad nestával přímo v Krčíně. Většinou je tento hrad lokalizován na Hradišti u Libchyně. Sem kladou krčinský hrad nejen regionální historikové jako např. Jan Karel Rojek (s otazníkem), J. Jodas a Jan Dvořáček, ale tento

názor převzal dokonce i Zdeněk Boháč, když vytvořil nikdy neexistující hrad a panství Hradiště, které mělo být ve 13. století jedním z center kolonizace na středním toku řeky Metuje(33). Josef V. Šimák rovněž předpokládá existenci hradu na Hradišti, ale mělo se jednat o starší knížecí hrad (spíše hradiště), který v době vrcholné kolonizace byl vystřídán Krčínem. Z kontextu Šimákovy výkladu však vyplývá, že Hradištěm nemyslí lokalitu u Libchyně, ale místo Nového Města nad Metují, které bylo původně nazýváno rovněž Hradištěm.

I když vzhledem k již zmíněným výsledkům nejnovějšího archeologického bádání, které zařazuje Hradiště u Libchyně jednoznačně do pravěku – doba slezsko-platěnické kultury a za místo osídlené převážně jen ve stejném období pravěku je považováno i místo nazývané rovněž Hradiště, na kterém v roce 1501 bylo založeno Nové Město nad Metují, musíme názory zmíněných historiků o Hradišti u Libchyně či Hradišti, kde vzniklo později Nové Město nad Metují, jako místa krčinského hradu jednoznačně odmítnout, mají pro řešení problematiky vztahu Krčína k Výrovu svůj význam. Ten spočívá ve faktu, že zmínění autoři připouštějí existenci centra panství mimo dnešní Krčín a to v místě, jehož vzdálenost od Krčína se příliš neliší od vzdálenosti Výrova od tohoto místa. Určitou možnost spojování Výrova s Krčínem připouští i August Sedláček.

Proti spojování Výrova s nejstaršími dějinami Krčína by bylo možné uvést námitku, že pokud majitelé Krčína chtěli budovat své sídlo ve strategicky výhodné poloze, tak blíže Krčínu a strategicky lépe zabezpečený než Výrov byl zmíněný ostroh Hradiště, na kterém vzniklo později Nové Město nad Metují. Proti této námitce je však možno argumentovat tím, že tento ostroh ve srovnání s místem Výrova byl daleko větší a jeho opevnění by bylo mnohem náročnější, než bylo opevnění Výrova, a prostora pro menší hrad by zde byla zbytečně rozsáhlá. Jestliže dosud byly uváděny obecnější důvody pro spojení Výrova s krčinským hradem, pokusíme se dále zařadit tento hrad do konkrétní historie Krčína.

Vznik Krčína, který se nachází v oblasti na přechodu ze starého sídelního území, kde probíhala raná kolonizace, do podhorské oblasti osídlované až v době vrcholné kolonizace, souvisí pravděpodobně s prvními majiteli a kolonizací náchočského panství. Tento názor vyslovujeme na základě faktu, že v roce 1336, kdy je Krčín poprvé písemně doložen, byli jeho majiteli bratři z Dubě, kteří tehdy vlastnili i náchočské panství jako královské manství. Tato první zpráva o Krčíně souvisí se změnou nadání zdejšího farního kostela. Svědčí o tom, že Krčín byl již tehdy významnějším místem, neboť měl farní kostel. Je možné, že počátky osídlení na území Krčína spadají již do doby rané kolonizace, kdy mohlo vzniknout osídlení na pravém břehu řeky Metuje v okolí dnešního farního kostela sv. Ducha, jehož nejstarší část pochází již z konce 13. století a teprve později, snad v době vrcholné kolonizace, ke staršímu sídlíšti přibýlo směrem k východu nové pravidelné založení kolem dnešního krčinského náměstí. Vzhledem k tomu, že Krčín zpočátku nebyl centrem samostatného panství, nelze zde v době první písemné zprávy předpokládat existenci šlechtického sídla. Nelze ovšem vyloučit, že při důležité komunikaci vedoucí od Náchoda směrem k Dobrušce při jejím přechodu přes řeku Metují v Krčíně mohlo v místech Budína již v této době existovat nějaké opevnění se strážní funkcí.

Před rokem 1358 získal Krčín blíže neznámým způsobem Ješek (Jan) z Potštejna, příslušník významného západočeského rodu Potštejnů, jehož příslušníci přišli koncem 13. století do východních Čech z Plzeňska a zde se rozdělili na několik větví. Větev používající přídomku z Potštejna se podílela na kolonizaci oblasti v povodí Divoké Orlice, kde založila hrady Litice a Potštejn, větev používající přídomku z Dobrušce se podílela na kolonizaci kraje pod Orlickými horami na Dědině a jejich přítocích. Otcem Ješkovým (Janovým) byl loupeživý Mikuláš z Potštejna, který zahynul v roce 1339 při dobývání Potštejna královským vojskem. Král Jan zabavil Mikulášův majetek, ale již v roce 1341 ho vrátil jeho synům. Jejich jménem tehdy panství převzal nejstarší z nich, výše zmíněný Ješek (Jan). Nakonec od nich potštejnské panství král Karel IV. vykoupil a jako náhradu jim v roce 1357 poskytl panství Zampach. Toto panství převzal Čeněk z Potštejna, předek rodu Zampachů z Potštejna, a své sourozence zřejmě vyplatil. Z těchto prostředků asi Ješek

(Jan) z Potštejna koupil Krčín(41) a zřejmě, jak bude ukázáno dále, měl vyplatit i svého mladšího bratra Půtu. Poprvé je Ješek (Jan) doložen jako majitel Krčína v roce 1358, kdy nadal plátem ze vsi Příbyslavci kaplana v krčinském kostele.

Poněvadž zmíněný Čeněk z Potštejna patřil k významnému šlechtickému rodu lze hypoteticky předpokládat, že právě tento majitel Krčína by mohl přistoupit k výstavbě sídla, jakým byl výše popsaný Výrov. Krčinské sídlo se poprvé výslovně připomíná jako tvrz v roce 1360, kdy na ni Ješek (Jan) z Potštejna zajišťoval plat ve výši 40 kop grošů pro svého bratra Půtu z Potštejna, olomouckého kanovníka, jako otcovský podíl, který mu měl vyplatit a pokud by nevyplatil, měl postoupit tvrz (výslovně uvedeno „munitionem in Krzczin“) olomouckému biskupovi. Ješek z Potštejna vlastnil Krčín ještě v roce 1366, kdy sem dosazoval faráře. Později, když Ješek (Jan) přesídlil na Moravu, kde zemřel v roce 1371, převzal Krčín jeho bratr, již zmíněný Čeněk Žampach z Potštejna, který je jako majitel Krčína opět v souvislosti s výkonem patronátního práva ke zdejším kostelům doložen v roce 1374. Po Čeněkově smrti převzal Krčín zřejmě jeho syn Václav z Potštejna(46). Před rokem 1388 Václav z Potštejna postoupil Krčín Benešovi z Rýzmburka, který je v uvedeném roce poprvé doložen ve vztahu ke Krčínu.

Z doby panství Beneše z Rýzmburka v Krčíně pochází další důležité údaje vztahující se k problematice šlechtického sídla v Krčíně. V roce 1403 Beneš postoupil některé platy poddaných ze Sendraže a Mezilesí poručníkům Beneše Silného z Dubě, majitele Náchoda, aby jim mohl nadat nový oltář sv. Mikuláše v Náchodě. Potom zmíněné poddané povolal na krčinský hrad (výslovně „... in castrum Krzczin“), kde jim sdělil, že budou platy odvádět k oltáři sv. Mikuláše v Náchodě.

Údaj o tvrzi v roce 1360 a hradě v roce 1403 by mohl být vodítkem při hypotetickém řešení problematiky charakteru sídla v Krčíně. Snad Ješek (Jan) z Potštejna si po svém příchodu do Krčína, který se uskutečnil nejdříve v roce 1357 po vyrovnání Karla IV. s dědici Mikuláše z Potštejna, nejprve vybudoval provizorní sídlo, na kterém mohl pobývat již v roce 1358 a které je označeno jako tvrz v roce 1360. Toto první sídlo Ješka (Jana) z Potštejna by bylo možno hledat ve výše zmíněném „hradě“ nazývaném Budín. Vzhledem k poloze této lokality při důležité stezce, která snad později přispěla, jak již bylo zmíněno výše, k tomu, že toto místo dostalo jméno Budín, by bylo možné hypoteticky uvažovat i o tom, že jako sídlo Ješka (Jana) z Potštejna byl zpočátku využit nějaký starší strážní objekt stávající v těchto místech při stezce již dříve. Ovšem sídlo tohoto typu šlechtici patřícímu k rodu pánů z Potštejna zřejmě nemohlo vyhovovat jako sídlo trvalé a proto záhy přistoupil k výstavbě sice nevelkého, ale pevného hradu ve strategicky výhodné poloze, ale mimo Krčína – dnešního Výrova. Zde jen poznamenáváme, že rovněž příslušníci rodu z Dobrušky, spríznění s pány z Potštejna, v této době pravděpodobně buďovali nové centrum svého dobrušského panství rovněž mimo Dobrušku, u vsi Dobřan(49). Nelze vyloučit, že stavba Výrova mohla být dokončena až za dalších držitelů Krčína z rodu pánů z Potštejna, případně až za Beneše z Rýzmburka. Předpokládáme, že jeho zmíněné jednání s poddanými o nadání náchodského kostela v roce 1403 se uskutečnilo již na Výrově, když se v zápisu o něm výslovně mluví o hradě. Tato úvaha koresponduje s charakterem výše zmíněných archeologických nálezů datovaných do přelomu 14. a 15. století. I když se objevují názory, že stavba hradu možná nebyla zcela dokončena, rozhodně jeho pozůstatky svědčí o tom, že byla v takovém stavu, aby zde majitel mohl pobývat a případně vést jednání.

O dalších událostech spjatých s osudy předpokládané tvrze a hradu v Krčíně máme pro další období, žel, jen velmi málo zpráv, které se ani přímo ke zdejším šlechtickým sídlům nevztahují. Po smrti Beneše z Rýzmburka před rokem 1411 a jeho manželky Kunky v roce 1415(50) převzal Krčín Benešův synovec Aleš Vřeštoský z Rýzmburka(51), později významný představitel východočeského husitství, který se v roce 1433 stal zemským hejtmánem, a tuto funkci vykonával až do korunovace Zikmunda na českého krále v roce 1436. V počátcích husitství se většina obyvatel Krčína hlásila k Husovu učení. Proto hejtmán královské posádky v Jaroměři, která byla věrná Zikmundovi,

Hynek Červenohorský z Náchoda v prosinci 1420 přepadl Krčín, povraždil mnoho obyvatel a na potupení Husova učení dal údajně v krčinském kostele napít z kalicha svému koni. Nelze vyloučit, že tento útok souvisel i s tím, že syn výše zmíněného Beneše z Rýzmburka Rubín, který se měl stát pánem Krčína, patřil k Husovým odpůrcům, osobně se v roce 1415 v průvodu litomyšlského biskupa Jana Zelezného účastnil koncilu v Kostnici a potom se již nevrátil do Čech, neboť se zde necítil bezpečný. Proto také Krčín převzal zmíněný stoupenec husitství Aleš Vřeštoský z Rýzmburka. Útok na Krčín měl vyvolat silný odpor husitů proti jaroměřskému německému měšťanstvu a tamní královské posádce a proto v květnu 1421 byla Jaromeř obležena husitským vojskem a záhy dobytá a část měšťanů povražděna. Od té doby se stala Jaromeř jednou z hlavních základů východočeského husitství. Zda při útoku Hynka Červenohorského na Krčín došlo i k vypálení celého Krčína a jeho dočasnému vylišení a případně k zničení zdejšího hradu či tvrze, jak bývá líčeno v regionální literatuře, je vzhledem k nedostatečnému pramennému doložení této události velmi obtížné. Rovněž o dalších osudech Krčína v době husitské nemáme žádné zprávy. Můžeme jen předpokládat, že jeho tehdejší držitel Aleš Vřeštoský z Rýzmburka se vzhledem k své politické angažovanosti a blízkému vztahu k hradu Vřeštovu asi v Krčíně příliš nezdržoval.

Další konkrétní zpráva o Krčíně pochází až z roku 1460, kdy syn zmíněného Aleše Vřeštoského z Rýzmburka Aleš řečený starší Vřeštoský z Rýzmburka prodal své dědictví v Krčíně, totiž tvrz (výslovně uvedeno „munitionem“), dvůr, městečko, krčmu, poddané usedlosti a platy v Nahořanech, Dolsku a Šonově s dalším příslušenstvím svému strýci Sezemovi z Rýzmburka a Jeřic. Současně tehdy byly na žádost krále Jiřího zápisy týkající se Krčína převedeny z desk zemských do desk dvorských, neboť se jednalo o manský nikoli o dědičný statek. Údaj o krčmě uvedený v tomto zápisu vedle údaje o dvoře a tvrzi je možno použít k podpoře myšlenky, že snad již v této době začala být část areálu původní tvrze (poloha Budín) využívána i jako krčma při důležité komunikaci.

Sezema již v roce 1465 postoupil manský statek Krčín do zástavy Janu Tluksovi z Vrábí v hodnotě 1720 kop s tím, že o příjmy z panství se majitel a zástavní držitel podle vzájemné dohody rozdělili. Při tomto dělení důchodů se připomínají i platy vycházející z Hradiště, což je považováno za první zprávu o místě budoucího Nového Města nad Metují. Uvedená dohoda vedla k vytvoření nesmírně složitých právních vztahů v Krčíně, neboť Václav Tluksa (syn zmíněného Jana Tluksy), když Sezema z Rýzmburka panství nevyplatil, postoupil své nároky na krčinské panství Aleši mladšímu Vřeštoskému z Rýzmburka (bratrovi Aleše staršího) a jeho manželce. Později své nároky ke Krčínu odprodal i Sezema z Rýzmburka několika příslušníkům nižší šlechty, což situaci zkomplikovalo. Nakonec do roku 1483 získal všechny části Krčína zmíněný Aleš mladší Vřeštoský a již v roce 1484 prodal Krčín majiteli sousedních Černčic Janu Černčickému z Kácova. Ve většině zápisů o těchto složitých transakcích prováděných do desk dvorských se připomíná v Krčíně obecně manský statek a dále jen městečko, dvůr a krčma, někdy i tvrz). Ze zápisů spjatých se zástavami Krčína lze hypoteticky předpokládat, že hrad Výrov v této době byl asi již opuštěn, což by korespondovalo i s údaji o archeologických nálezech, které připouštějí existenci hradu nejdéle do poloviny 15. století. Opuštění hradu mohlo být způsobeno událostmi husitských válek, nebo zmíněnou majetkovou anarchií v 2. polovině 15. století, případně i jeho odlehlost od Krčína, která se v 2. polovině 15. století stávala již nevhodnou. Snad v době zástav tedy fungovala jako správní centrum, pokud v této složité situaci vůbec pevnější správa státní existovala, starší tvrz na Budíně a vzhledem k důslednému opakování údaje o krčmě v zápisech z této doby lze předpokládat, že část tvrze v této době již plnila funkci krčmy při důležité komunikaci, která mohla být pro držitele Krčína i zdrojem příjmu.

Jan Černčický z Kácova po spojení Černčic a Krčína zřejmě uvažoval o vytvoření jednotného většího dobře prosperujícího panství. Manský charakter Krčína, který se tak právně lišil od Černčic, však nutně jeho činnost

na panství omezoval. Proto zřejmě uvažoval o vyvození Krčína z manských závazků a jeho přeměnu v dědičný statek. Toho dosáhl v roce 1497, kdy mu král Vladislav II. propustil tvrz Krčín s příslušenstvím z manství a povolil zápis tohoto panství do desk zemských. Janovi Černčickému z Kácova nyní chybělo již jen vybudování rezidenčního a ekonomického centra nového poměrně rozsáhlého panství. Odlehlý a velmi pravděpodobně již zpustlý Výrov ani tvrz spojená s dvorem a krčmou na Budíně již renesančně orientovanému Janu Černčickému jako sídlo nevyhovovaly, ani nevelké a architektonicky neuspořádané městečko Krčín ležící v údolí Metuje v poloze nevhodné pro opevnění se nejevilo jako vhodné ekonomické centrum panství. A proto se Jan Černčický z Kácova rozhodl na ostrožně Hradiště dostatečně opevněné přírodou vybudovat nejen svoje nové sídlo – hrad v místech dnešního novoměstského zámku, ale i nové město, kterému podle polohy i nového založení dal prosté jméno Hradiště Nové Město. A tak po stu letech se Krčín pravděpodobně znovu dostal do podobné situace, v jaké byl při příchodu Ješka (Jana) z Potštejna. Stal se majetkem významného šlechtice, ale ten zde nenašel vhodné podmínky pro vybudování svého trvalého sídla. Ješek (Jan) z Potštejna tehdy mimo území Krčína zložil hrad – dnešní Výrov, který i při své odlehlosti od Krčína odpovídal tehdejším bezpečnostním nárokům na šlechtické sídlo, a Jan Černčický z Kácova – zřejmě již šlechtický podnikatel, se rozhodl rovněž vybudovat nové centrum panství, ale již nikoli jen dostatečně pevný hrad, ale ve spojitosti s ním i nové moderní město. A k takovému záměru se výborně hodil dosud nevyužitý ostroh Hradiště severně od Krčína, který dříve nevyužil Ješek (Jan) z Potštejna.

Založením Nového Města se výrazně změnila celá sídelní struktura bývalého krčinského panství. Opuštěný Výrov, jehož příslušnost ke Krčínu asi pomalu upadala v zapomenutí, se Krčínu vzdálil, neboť mezi tímto hradem a Krčínem vzniklo nové sídliště. Z Výrova (Krčína) se tak stal neznámý pustý hrad, který byl jen mezníkem při vytváření pozemků nového sídliště. Když pak v roce 1527 Jan Černčický z Kácova prodával zcela nově organizované novoměstské panství Vojtěchovi z Pernštejna, připomínají se již jen kromě dalšího příslušenství panství „Staré hrady, zámek pustý“. Současně se připomíná i „tvrz v Krčíně pustá“. Tento zápis jasně dokazuje, že na území Nového Města nad Metují před jeho vznikem je třeba rozeznávat dvě šlechtická sídla – hrad, jehož dějiny jsme se snažili vystopovat, a tvrz přímo v Krčíně. Ale i ta zřejmě v době budování Nového Města zcela zpustla, resp. byla dokončena přeměna jejího areálu v krčmu a snad zde začala vznikat i další obydlí. Jak dlouho sloužil objekt zaniklé tvrze jako krčma, kdy došlo k jejímu zániku a výstavbě dalších chalup v areálu Budína (nakonec jich bylo 11 jak je uvedeno výše) není známo. Podle tradice z tvrze pocházel sklep, v němž měl být poději umístěn pivovar. Na konečnou podobu Budína před jeho likvidací měl údajně vliv i požár v roce 1797.

Autor si je vědom, že pokus o zapojení „neznámého“ hradu Výrova do historie Novoměstska má charakter hypotézy a proto si neklade nárok na to, že jeho názor je jediné možné řešení této otázky. Autor si je dále vědom, že by bylo možno uvažovat i o okamžitém vzniku Výrova po vytvoření krčinského panství a příchodu pánů z Potštejna, jeho zániku za husitství a obnově šlechtického sídla v Krčíně již jen v podobě nevýznamné tvrze s dvorem a snad i krčmou na skalce na východním okraji Krčína, možný za Aleše Vřeštoského z Rýzmburka někdy v polovině 15. století, která pak zanikla se založením Nového Města nad Metují. Článek je chápán především jako výzva k zájmu o osudy tohoto neprávem opomíjeného podorlického hradu.

František Musil.

Zdroj: Náchodsko od minulosti k dnešku: sborník příspěvků k šedesátinám PhDr. Ladislava Hladkého, CSc. Náchod: Okresní muzeum, 2002, s. 123–140. ISBN 80-238-8851-X.

Zdroj: <http://krcin.eu/historie/zamysleni-nad-novomestskymi-hrady/>

NĚKOLIK MÝCH POSTŘEHŮ

Krčín je poslední obcí (dnes část Nového Města nad Metují), kterou jsem v rámci putování po bývalém novoměstském okresu navštívil. Tím se zkompletovala tabulka na straně 3 tohoto „Kurýra“.

Musím říci, že několikaleté „potulování se“ po tomto krásném kraji mi dalo docela podrobné poznání toho všeho, co jsem předtím vnímal jenom povrchně. Krása přírody, osobitost obcí, jejich rozkvět a bohatá historie. A také docela velká provázanost všech možných historických událostí, které se v tomto kraji odehrály.

V souvislosti s každou obcí jsem hledal informace a jejich zdroje o té, které obci. Dnes v době internetu je to o hodně jednodušší, než když různí badatelé museli pracně hledat v různých archívech a kronikách. A tak často jsem použil již nasbírané a existující podklady, které jsem na internetu našel. Vždy jsem se snažil uvést zdroj těchto informací. Těmto zdrojům a jejich autorům děkuji s velkou úctou, za jejich píli a složitou práci. Řada obcí má dnes své internetové stránky kde sdělují řadu informací a to často do značných podrobností.

Ale vraťme se ke Krčínu.

Níže uveřejňuji mapu Krčína z roku 1850, tj. z doby, kdy tudy ještě nevedla železnice. Našel jsem ji - jak jinak - na internetu na adrese: <http://krcin.eu/krcin/mapy/stabilni-katastr/>.

Mimochodem, podívejte se na tyto stránky Krčína.

Na mapě je vidět řeka Metuje před regulací.

Je na ní také dobře vidět, jak silně zasáhla železnice do podoby Krčína, zejména vysokým náspem v lokalitě Budína. Zajímavá je také původní řeka Metuje, dokonce s několika ostrovy a brodem pod kostelem.

V roce 2016 jsem navštívil akci ve „Staré škole“, kde jsem si udělal několik fotek. Zajímavé byly panely s historickými fotografiemi - viz dále. Bohužel podmínky pro dokonalé vyfotografování nebyly ideální a tak se omlouvám za odlesky a odrazy.

Stará škola se díky skupině nadšenců z Krčína stala národní památkou a tak byla zachráněna před zbouráním.

V Krčíně se rozjela v šedesátých až osmdesátých letech poměrně rozsáhlá výstavba jednak rodinných domků v pro-

storu před Luštincem na sever ale i na druhé straně formou jednak domků, jednak bytových domů. Po roce 1989 se tam silně rozvinula i řada podnikatelských činností, lze to dohledat na internetu.

V současné době je Krčín zatížen poměrně silnou dopravou z několika směrů, zejména je to trasa od Rychnova a Dobrušky na Náchod, kde sílu provozu posiluje firma Škoda Auto v Kvasínách. Letos se má v říjnu konat místní referendum, které má rozhodnout, kudy se má vést v Novém Městě nad Metují tranzitní doprava.

Významným zařízením v Krčíně je Zimní stadion, který už řadu let slouží novoměstské i jiné veřejnosti.

Nutno zmínit i Základní a Mateřskou školu Krčín, která rozvíjí řadu aktivit a dosahuje výborných výsledků i v rámci Kraje. Podívejte se na jejich internetové stránky.

U Krčína se nachází významná průmyslová zóna, která vešla ve známost jednak výrobou stavebních strojů (Stavostroj, dnes Ammann) a Elton - hodinářský průmysl (dnes pokračuje více podnikatelských subjektů).

V letošním roce má proběhnout rekonstrukce obou železničních podjezdů, která přispěje ke zvýšení plynulosti dopravy. Také probíhá rekonstrukce ulice 1. máje, Žižkova náměstí a silnice ke Spům. Také silnice k Vrchovinám. Náchodská ulice byla rekonstruována nedávno.

Významným subjektem je TJ SOKOL Krčín se svou sokolovnou. A zejména Národní házená zde má velkou oblibu ale i dobré výsledky. Podrobnosti na jejich internetu.

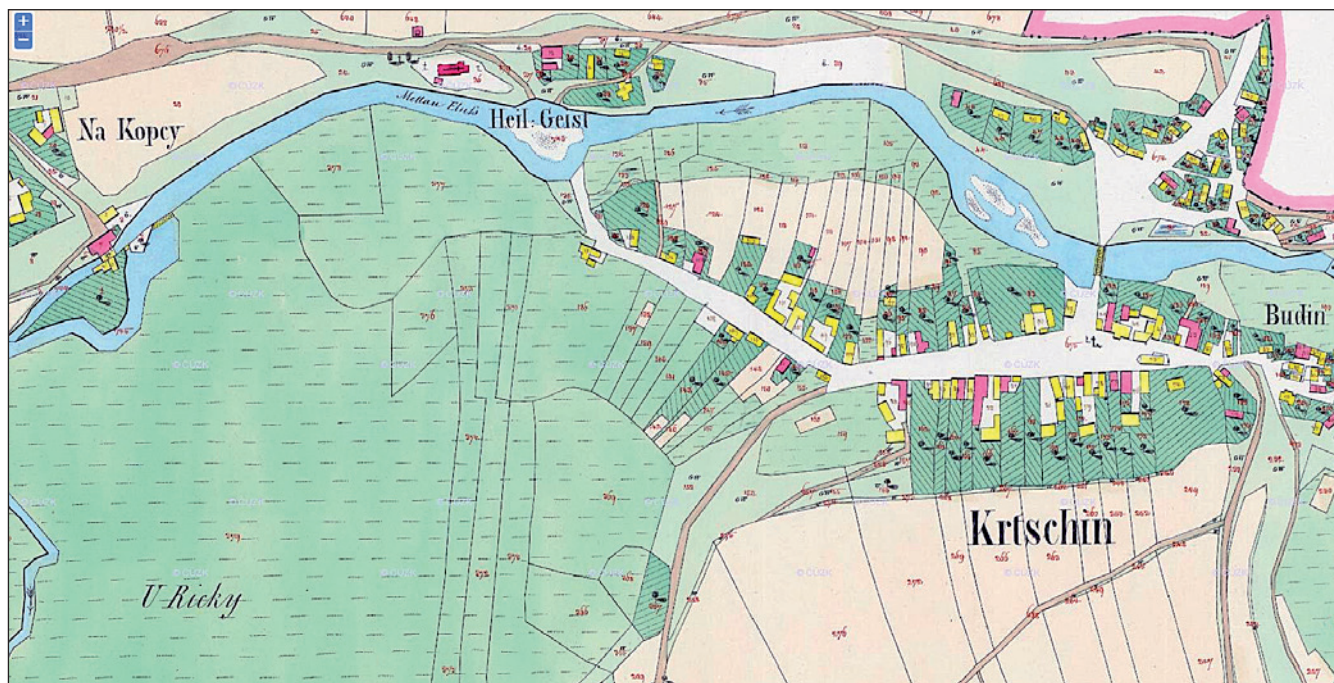
Škoda, že je mimo provoz dříve oblíbená hospoda zvaná „U Vychcánka“ ale v poslední době plný provoz skončila i další velmi oblíbená a významná hospoda „U Trunečků“. Hospody by neměly zanikat.

Ještě chci zmínit tradičně pořádný „Masopustní průvod“, který právě udržují při životě Krčínáci. A to už asi hodně dlouho. Potlesk.

Co ještě dodat? Krčínáci jsou „zdraví patrioti“. Umí se své, dnes městské části, zastat. Umí bojovat za dobrou věc - viz např. případ „stará škola“. A to je sympatické.

Podívejte se na několik fotek z Krčína.

Jindřich Buchal.

Mapa Krčína z roku 1850.

Krčín

DOMYA A LIDÉ I

Kostel, most,
Stará škola

Kostel sv. Duchů. Od r. 1384 náležel farním. R. 1564 se stal kostelním filiálním. V r. 1815 přestavěn a v r. 1889 opraven a vymalován. Foto z r. 1930

1. Láveň pro píči u kostela. Prodána za 41 Kč Janu Mládrovi a r. 1924 zbourána. Před postavením láveň byl pozemek široký.
2. Most postaven v r. 1908. Foto z r. 1930
3. Dvě lípy malolísté u kostela, v r. 1993 stříhán odhadováno na 250–300 let
4. Začátkem roku 1942 byly sejmuty zvonky a odeslány do Prahy
5. Dne 19. června 1945 přivezl autodopravce František Kejřal z Prahy zvon sv. Duchů a sanitařský zvon. Dne 5. září po slavnosti mái znovu zavěšen.
6. V roce 1908 vybudována školní mládež 30 lip od rudnice až po brod u kostela. Foto z r. 1964
7. Stará škola vybudována v letech 1823–1824 na náklady vrchnosti

Mláčkáři přivla v řece a „podháčnickí“ luk – řeka byla překročena pomocí trámů

Konopce a garfalkl zpracovatel šitavy Petr Šacháček

Krčín

DOMYA A LIDÉ II

Žižkovo náměstí
(první část)

Křižovatka na Žižkově náměstí v 60. letech

1. Chalupy Slavišů a Filců
2. Chalupa Václava Ducháčků čp. 64, postavena r. 1830. Foto z r. 1925
3. Dům Františka Slaviše, starosty Krčína v letech 1928–1945, čp. 66, postaven v r. 1860
4. Domy na Žižkově náměstí čp. 59 a 67, postaveny v r. 1850. Majitel Jaroslav Hodovál z Provozi. Bydlet zde vyměňoval Procházka a najemník Ferdinand Svaz
5. Chalupa chalupníka Josefa Cvejna čp. 68, zbourána r. 1980
6. Hotel Zelezo, čp. 69, postaven v r. 1899. Majitelem byl Václav Zelezo, najemcem Antonín Hojžal
7. Kratochvílova trafika na Žižkově náměstí. Foto z r. 1925

Hotel U Zeleza – Jiri Václavík, Růžka Václavová, Marie Dvořáková, vyprávě. Otec, Jiri Václavík, Jitka Švarcová-Václavová, Zdenka

Konopce a garfalkl zpracovatel šitavy Petr Šacháček

Krčín

DOMYA LIDÉ ❖ III

Žižkovo náměstí
(druhá část)

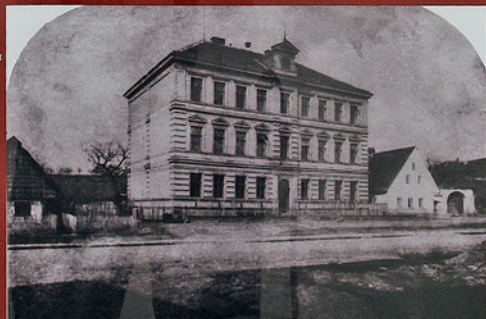

1. Žižkovo náměstí v r. 1935
2. Dům dělníka Antonína Pitáče čp. 42, postaven v roce 1850. Foto z r. 1923
3. Dům tovární dělnice Anny Markové, postaven v r. 1822, přestavěn v r. 1928
4. Dům rolníka Jana Šimánka čp. 38, postaven r. 1860. Foto r. 1923
5. Dům Františka Rydla čp. 37, postaven v r. 1847
6. Dům obchodníka Jana Jindřicha čp. 148, postaven v roce 1890
7. Dům čp. 9 přestavěn autodopravce František Kojšar r. 1920
8. Chalupa rolníka a obchodníka s uhlím Augustína Kojšara na Žižkově náměstí čp. 9, postavena r. 1850

V r. 1823-1824 byla vystavěna jednotřídkou čp. 22. Nová škola byla vystavěna na Žižkově náměstí čp. 1 a komisionálně uvažána 10. 9. 1892. Vlevo od školy chalupa Antonína Rydla čp. 3, vpravo dům Jana Soumaru

Žáci krčínské školy u Žižkovy moškovy v parku. S nimi jsou učitelé Franc, Jarolímec, Brandejs a Fildis Jirsa

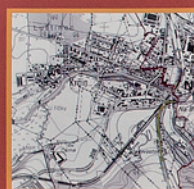
Kapec a garáž před školou Petr Šašek

Krčín

DOMYA LIDÉ ❖ IV

Budín, Vladivostok,
Železova louka

Rydlůva cihelna postavená v r. 1887. Výroba cihel byla několikanásobně přerušena. Cihelna byla zrušena v r. 1987

1. Domy pro zaměstnance cihelny čp. 157, 158, 159 a 160 postavené Antonínem Rydlm v r. 1905. Foto z roku 1923
2. Antonín Rydl, majitel cihelny. Byl správcem cihelny čp. 144. Foto z roku 1923
3. Dům stálcovského mistra Františka Hýšla čp. 129 na Budíně, postaven 1855, částečně přestavěn. Foto z roku 1923
4. 28. Dům truhláře Jana Žabky na Budíně čp. 110, postaven r. 1839. Foto z roku 1923
5. Anđelovna. Církovní dům na Budíně patřící rolníkovi a majiteli cihelny Antonínu Rydlu, krčínskému starostovi v letech 1882-1885. Dům postaven r. 1852. Foto z roku 1923
6. Anđelovna a Železova louka. Foto z roku 1936

Anđelovna vyhořela r. 1982, zhořelá byla r. 1985

Kapec a garáž před školou Petr Šašek

Krčín

DOMY A LIDÉ ❖ V

Elektrárenská,
Nábřeží,
Sokolovna, Starka

1. Krčínská elektrárna postavená v r. 1909 na místě, kde stával Holecův mlýn, který vyhořel.

2. Plovárna u elektrárny. V srpnu r. 1931 se stolarův společenství „Družstvo pro udržení plovárny“ rozšířila a darovala dřevěné kulturní a 3 lodičky Sokolů Krčín.

3. Sokolovna byla slavnostně otevřena 18. července 1937

4. Hudební pavilon na sokolobě zbudován byl postaven v r. 1926. Zbourán v r. 1963

5. Dům dělnice Františky Drašnarové v Elektrárenské ulici čp. 156

6. Šenclovna chatalupa, Nábřeží ulice čp. 89

7. Dům Václava Hladíška, chalupníka a hostinského, Nábřeží ulice čp. 90, postaven v r. 1805. Foto z r. 1923

8. Rybník za radnicí Starka

9. Starka v zimě. Foto z r. 1941

Josef Barton z Dobrušky a tovarník Otakar Příhody při položení základní kámen sokolovny v r. 1936

Příprava Starby před sezónou

Hladíškovi majitelé v r. 1942: Jan Zábka, Boh. Jablem, Antonín Rydlo, Jindřich Koucký, Josef Koucký, Josef Franta, Miroslav Čip, Miroslav Jarošík, Miroslav Nima

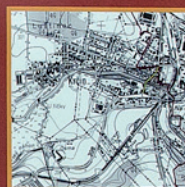
Konice a garfické upravení výhledy Petr Souček

Krčín

DOMY A LIDÉ ❖ VI

Ulice 1. máje
(první část)

Železný most přes řeku Metuji byl předán veřejnosti 9. 11. 1895. Stavbu provedla pražská firma bratři Prácheňové a spol.

Zima, léto (1940) a jarní táni (1971)

Za války byl postaven vedle mostu železného most dřevěný pro přejezd německých tanků.

1. Cukrářství Boř. Holeců na rohu ulic Hradčický a 1. máje v r. 1935. (př. Holecův, L. Kozlů a M. Jeřábek)

2. Dům obuvníka Františka Kralovce v ulici 1. máje čp. 112

3. Dům strojířka Františka Duška čp. 81. Foto z r. 1923

4. Dům Emanuela Hartmanna čp. 78, postaven v r. 1907, v letech 1923–1951 prodávána textilní a galanterie

5. Nájemní domek hostinské Matyčky Lukáškové čp. 76 (vedle hostince), zhořen v r. 1937

6. Hostince u Lukášků. Foto z r. 1902

7. Režnickví Cestmíra Němce v hostinci u Lukášků, v letech 1925–1930

8. V letech 1931–1948 bylo režnickví Cestmíra Němce vedle Hostiela Zelený na Zelenově náměstí. Od r. 1948 Jednota, vedoucí František Jaňba

Kopání kanalizace v ulici 1. máje v r. 1950

Konice a garfické upravení výhledy Petr Souček

Krčín

DOMYA LIDÉ ❖ VII

Ulice 1. máje
(druhá část)

Krčín u Noceho Mesta n. Met.

Dům Bohdana Smídy čp. 61, postaven v r. 1903. V letech 1904-1948 v přízemí rezničství

Hotěle a kadeřník Josef Lejsek, syn Františka Lejseka, hostišťství v letech 1905-1964

1. Dům Františka Lejseka čp. 109, postaven r. 1830, v letech 1901-1905 vetešnickví, v letech 1905-1936 truhlářství
2. Truhlárna a papírnickví Antonie Sedláčkové, postaveno v r. 1902. Foto z r. 1923
3. VýměničnÍ chlapka Stanislava Novotného čp. 86 (za pelušství), postavena v r. 1843, později zřehována. Foto z r. 1923
4. Chalupa Václava Sedláčka (prozdějí Pavla Cvejna) čp. 85, postavena v r. 1806. Foto z r. 1923
5. Dům pelušár Josefa Trunčička čp. 164, postaven v r. 1897. Foto z r. 1923
6. Nájemní domček Josefa Trunčička čp. 141, zřehován v r. 1988
7. Dům pelušár Stanislava Novotného čp. 179, postaven v r. 1897. Foto z r. 1923

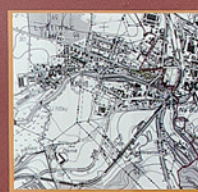
Koncipce a garšičkí zřehování vjstavy Petr Šachánek

Krčín

DOMYA LIDÉ ❖ VIII

Malá Strážnice
Pod Strážnicí

1. Dům Dřm Václava Kosáře, Malá Strážnice čp. 50, postaven v r. 1850. Foto z r. 1923
2. Dům Josefa Sedláčka, státního zřeměštanec, Malá Strážnice čp. 57, postaven v r. 1882. Foto z r. 1923
3. Dům Jaroslava Koláře, Malá Strážnice čp. 122, postaven v r. 1855
4. Dům tšalce Josefa Kujala, pod Malou Strážnicí čp. 121. Postaven v r. 1840
5. Dům Jana Svorec, domkáře a krejčího, Pod Malou Strážnicí čp. 88, postaven v r. 1840. Foto z r. 1923
6. Dům Jana Svorec čp. 88

Dům tšalce Josefa Kujala, Pod Strážnicí čp. 121, postaven v r. 1840

V Krčíně se pro uličku Pod Strážnicí vžil název „Kujalka“, Malé Strážnice místní říkájí „Cervičák“

Koncipce a garšičkí zřehování vjstavy Petr Šachánek

K r č í n

DOMY A LIDÉ IX

Na Strážnici
Luštinec

Pohled do ulice
Na Strážnici.
Pepík a Vlastík
Grymovi.
Foto z r. 1942

2. Dům Josefa a Marie Grymových, Na Strážnici čp. 250, postaven v r. 1937. Foto z roku 1942
3. Dům Josefa Kralického, Hájovna čp. 200, postaven v r. 1926
4. Dům Aloise Hájky, obchodníka s koloniálními zbožím, Na Strážnici čp. 204, postaven v r. 1926
5. Pohled do ulice Na Strážnici z budovu čp. 205 na křižovatce s ulicí Bratří Čapků
6. Dům Anny a Vlasty Suchánkových, Nahránská ulice čp. 205, postaven v r. 1951, do roku 1950 obchod
7. Hájovna v Luštinci čp. 105 a čp. 131, postaveno v r. 1850. Foto z r. 1935

Čp. 205 po roce 1950
Obchod je již zrušen

Dívallo v Luštinci. Foto z r. 1959

Za poskytnuté fotografie děkujeme

paní Jiřině Grymové,
paní Boženě Hrnčířové,
panu Janu Krahulcovi,
paní Jiřině Novákové,
panu Karlu V. Nývtovi,
paní Jitce Semelové,
paní Dagmar Tkadlecové

a paní Monice Halamkové,
která zapůjčila fotografie z archivu svého
dědečka pana Miroslava Cejpa

K r č í n

DOMY A LIDÉ X

Ulice Bratří Čapků

Výhled ze zvonice na ulici Bratří Čapků
Foto z roku 1936

1. Dům Františka Lubicze, účetního v elektřině, čp. 188, postaven v r. 1924
2. Dům bohyňáře Františka Svratky, čp. 189, postaven v r. 1923
3. Dům křišťálo R. Kocimera čp. 190 a dům staréka Aloise Kružíka čp. 191, postaveny v r. 1923
4. Naulčevská chalupa čp. 19 postavená Antonínem Rydlem v r. 1750. Prodána p. Fajtlovi, v r. 1925 přestavěna a zřízena zde sběrna železa. V r. 1955 vykoupena učitelem Františkem Krahulcem
5. Dům Josefa Zedírky, obuvníka a kostelníka, čp. 21, postaven v r. 1836
6. Dům Vendelína Novotného, podomního obchodníka a taxáříka, čp. 206, postaven v r. 1931
7. Dům Karla Podolického, dělníka ČSD, čp. 207, postaven v r. 1937
8. Dům tesařského dělníka Vendelína Cvrtečky čp. 209
9. Dům tesařského dělníka Josefa Pruce čp. 210, postaven v r. 1938

Kresby a grafiky zpracoval výtvarník Petr Šacháček

FOTOGRAFIE Z KRČÍNA

Železniční podjezd u nádraží - těsně před rekonstrukcí.

Firma Bohemia Trafo, s.r.o..

Stará škola - kdo asi naposled seděl v těchto lavicích?

Restaurace „U Trunečků“, dnes v útlumu.

Železniční podjezd u nádraží - těsně před rekonstrukcí.

Detecha - podniková prodejna.

Firma Detecha.

Krčín - bývalá radnice.

Firma „Alurol“, vlevo penzion.

Penzion.

Pohled do ukončení Jarošovy ulice.

Jarošova ulice.

Most u Ammannu.

Nová silnice k Vrchovinám.

STK - firma Dědek.

Nádraží Nové Město nad Metují.

Firma Elton.

Náchodská ulice po nedávné rekonstrukci s přilehlými firmami.

Náchodská ulice po nedávné rekonstrukci s přilehlými firmami.

Tiskárna Losenický u Ammannu.

Vjezd do firmy Ammann - tzv. „nákladní vrátnice“.

Administrativní budova firmy Ammann.

Bývalý Elton, dnes jiný majitel.

Ulička u bývalého ČSAD.

Tiskárna Hlávko.

Náchodská ulice.

Vjezd do bývalého ČSAD.

Pohled ke křižovatce „U Papežů“ - končící rekonstrukce.

Krčín - nábreží Metuje

Jarošova ulice - pohled od Náchodské ulice.

Havlíčková ulice s uzavřeným podjezdem před rekonstrukcí.

Pohled do Nahořanské ulice od křižovatky „U Papežů“.

Ulice „1. máje“ - před dokončením rekonstrukce.

Firma „Kamat“ v Jarošově ulici.

Detecha.

Velká sluneční elektrárna za Detechou.

Vjezd do sídliště rodinných domků od Jarošovy ulice.

Firma „Marine“ - vyrábí lodě.

Jedna z ulic v sídlišti rodinných domků u Luštince.

Jedna z ulic v sídlišti rodinných domků u Luštince.

Jedna z ulic v sídlišti rodinných domků u Luštince.

Jedna z ulic v sídlišti rodinných domků u Luštince.

Jedna z ulic v sídlišti rodinných domků u Luštince.

Jedna z ulic v sídlišti rodinných domků u Luštince.

Jedna z ulic v sídlišti rodinných domků u Luštince.

Jedna z ulic v sídlišti rodinných domků u Luštince.

Prodejna potravin u Luštince.

Sídliště u Luštince.

Sídliště u Luštince.

Pohled na Luštinec - zelená oáza v Krčíně.

Tajuplný vchod do lesa Luštinec.

Bývalá hájovna u Luštince.

Ulice „U letišť“.

Malá návěs v ulici „Na kopci“

Ulice „Na kopci“

Cyklostezka k Nahořanům.

Statek v ulici „Na kopci“

Usedlost v ulici „Na kopci“.

Daškův splav.

Sveřepý hlídač usedlosti.

Nad Daškovým splavem.

Pohled na Nové Město přes Krčín od Daškova splavu.

Informační tabule s lavičkou na cestě k Daškovu splavu.

Pohled zespodu na márnici u kostela Sv. Ducha. V popředí socha sv. Leopolda.

Dolní vchod na hřbitov u kostela Sv. Ducha.

Nahlédnutí do kostela Sv. Ducha.

Kostel Sv. Ducha se hřbitovem.

Kostel Sv. Ducha a zvonice na kopečku.

Kostel Sv. Ducha se hřbitovem, v pozadí márnice.

Ulice „Na kopci“

Pohled na starobylou zvonici nad kostelem.

Třistaletá lípa u kostela.

Prostor před zvonici.

Vpravo dolů k mostu přes Metuji, vlevo do kopce ulice „Bratři Čapků“.

Stará škola v ulici „Bratři Čapků“.

Most přes Metuji pod kostelem. Dříve to bylo i zdymadlo pro podhánění luk.

Pohled do Husitské ulice směrem ke kostelu.

Pohled na Žižkovo náměstí..

Černčická ulice - výjezd na Hradec Králové.

Rekonstruovaná škola na Žižkově náměstí.

Pohled do ulice 1. máje.

Tunel pod železnici těsně před rekonstrukcí. Vlevo průchod pro pěší.

Pohled k Žižkovu náměstí.

Tunel pod železnici těsně před rekonstrukcí - pohled ze strany příjezdu od Dobrušky.

Renovovaná chalupa Na Budíně.

Renovovaná chalupa Na Budíně.

Železniční most přes Metuji.

Budín - ulička k tunelu.

Budín a železnice.

Budín.

Budín - příjezd z hlavní silnice.

Budín.

Pohled na Krčín z pole od Popluží.

Sluneční elektrárna v prostoru bývalé cihelny.

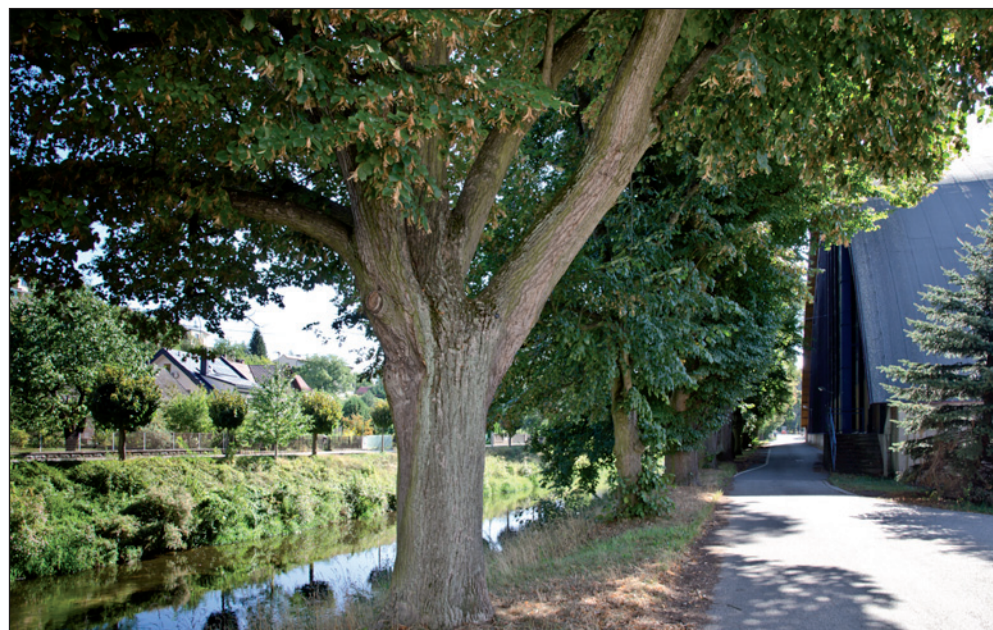
Bývalý statek „Osma“

Příjezd do Krčína od Hradce Králové, Bohuslavic, Černčic.

Hotel „Beluna“ u zimního stadionu.

Nábřeží Metuje se starobylými lipami.

Pole vedle Metuje za zimním stadionem.

Lavička pod lipami u Metuje.

Cesta pod lipami.

Husitská ulice - pohled ze směru od řeky.

Domek v Husitské ulici.

Restaurace „U holubů“ na Žižkově náměstí.

Rekonstruovaná základní škola v Krčíně.

Zimní stadion v Krčíně.

Rekonstruovaná základní škola v Krčíně.

Rekonstruovaná základní škola v Krčíně.

Pohled do ulice 1. máje.

Ulice 1. máje s bývalou radnicí.

Mohyla Jana Žižky v parku u sokolovny.

Památník Miroslava Tyrše v parku u sokolovny.

Ulice 1. máje.

Ulička „Zářečí“.

Ulice „Elektrárenská“

Bývalá městská elektrárna .

Ulice „Elektrárenská“

Bývalý krčínský lom u elektrárny.

Sokolovna v Krčíně.

Hospoda „U vychcánka“ - dnes mimo provoz.

Zimní stadion - vchod.

Křem - bývalá radnice.

Foto z Krčina

Krčín - zvonice u kostela..

OD KLADSKÉHO POMEZÍ

Články z doby mezi válkami.

Jak se dalo utváření našeho kraje.

Četné výpravy malých i velkých turistů, kteří každoročně přicházejí do našeho kraje, svědčí o tom, že jest zde krásně.

Jedním, nejvíce snad navštěvovaným místem, jest Babiččino údolí. Toto rozkošné místo jest pouze menší částí údolí řeky Úpy. Pověstnou stala se tato řeka svými velikými povodněmi; tu bývá celé údolí jediným řečištěm, jímž proudí velice kalná voda; po povodni bývají na lukách pod Ratibořicemi hromady červeného písku a šterku a na lukách od Čes. Skalice k Jaroměři vrstvy rudé červené hlíny. Některé jarní povodně zanášejí po cele délce údolí velikými ledovými horami. Všecky nánosy říční pocházejí většinou s kopců v okolí Úpice a Trutnova, neboť jen tam jest červená půda, již přivaly dešťové splachují a do řeky odnášejí. Kolik as těch povodní muselo býti, než zanesly celé údolí od Čes. Skalice až po Jaroměř pískem a hlínou? Délka údolí přes 10 km, šířka 1—2 km a vrstva nánosu 2 m silná!

Je to práce vykonaná za mnoho tisíciletí; každá řeka, nejsouc uměle spoutána, mění ustavičně svůj tok jak do šíře, tak do hloubky; proto každé řečiště a rovněž každé údolí je konečným výsledkem tisícileté činnosti toku vodního; vydatné pomoci při této práci poskytuje mu vzduch, mráz a jarní ledy.

To vše majíce na mysli, pochopíme tvrzení, že údolí úpské nebylo vždy tak hluboké, jako je nyní; máme k tomu důkaz; jest to 2—3 m tlustá vrstva písku, šterku a balvanů, nahromaděná po celém návrší »Kamenci«, jižně od České Skalice. V době tvoření tohoto nánosu muselo dno řeky Úpy býti alespoň o 20 m výše, nežli jest dnes. Ovšem, že také tehdejší povodně musely býti mnohem větší, neboť naplaveniny tyto pocházejí většinou s úpatí Krkonoše; toliko veliké balvany pískovcové byly přineseny ledovými krami někde od Červelné Hory neb od Stolína. Jaké spousty vod se tu valily, posoudíme též z toho, že proudy těmi byla vymleta a odnesena pískovcová hrdba v šířce 10 km, a to do hloubi 80 m; výmol ten jest dnes údolí od Viktorčima splavu až po Havlovce.

Dnes již také známe příčinu těchto povodní; bylo to prudké tání velikých spoust sněhu a ledu, které se na Krkonoších za tisícileté zimy nahromadily, a o nejen na hřbetech, ale též na úbočích. K tomu nutno ještě do- dati, že těch dlouhodobých zim bylo několik; povodně, které zanesly Kamence šterkem, byly po druhé zimě. Také po prvé zimě byly veliké povodně, ale to nebylo ještě údolí úpské vyhloubeno, a proto valily se spousty i v těchto místech, ale nespoutány žádnými břehy, a zanechaly naplavené oblázky, jež dnes nacházíme na kopci mezi Stolínem a Mstětím, dále na levém břehu úpském před Č. Skalici a konečně na výšině u Rousínova blíže Vel. Jesenice; na pravém břehu setkáváme se s nánosy této povodně na kopci nad Starými Ratibořicemi. Jiný proud hnál se přes Libňatov k Hoříčkám; veliký stěrkoník nad Kalousovem jest nyní o 150 m výše než dnešní řečiště Úpy. Aby voda posléze uvedenými místy mohla téci, musel povrch zdejší krajiny býti zcela jiného rázu nežli nyní. Nutno si uvědomiti, že povrch zemský se různě bortí a tím, co se na jednom místě zvedá, jinde opět klesá. Tak na př. kvádroy pískovec, který kdysi vznikl v jedné rovině, jest dnes na Kopně u Prorub téměř o 200 m výše položen než pod Boušínem.

Na základě těchto pozorování dospíváme k úsudku, že nynější kopcovitá a údolím protkaná krajina na sever od Čes. Skalice byla v době předledové mírně nakloněnou rovinou se svahem k jihu; svrchní vrstvy byly z velmi drobné opuky (břily) a proto záhy podlehly zvětrání a silnými větry byly odváty; údolí zde žádných nebylo; měly proto vody s Krkonoš, tekoucí v naší první době meziledové úplně volnou dráhu k odtoku směrem jižním. Počasí v této době meziledové bylo velice mírné.

Během druhého zalednění Krkonoš se rovná tato plocha zhortila, západní část (Proruby) se nazvedla, rovněž východní (Mstětín); jen střední část (Boušín) zůstala as v původní výši. Po tomto zborcení nastala druhá

doba meziledová, opět s mírným počasím, a tu největší část vod z východní části Krkonoš našla si odtok svůj nejnižším místem; velké povodně široké úzké sice, ale zato hluboké údolí v tvrdých pískovcích pod Boušínem a široké údolí ve snadno drobné opuce kol Ratibořic. Tak bylo vytvořeno údolí úpské; ostatní údolí a údolíčka jsou z doby pozdější; celý ten vývoj trval více než sto tisíc let.

Dalším, turisty vyhledávaným krajem, jest Náchodsko; jeho krása je všeobecně uznávána, a to plným právem. Taková rozmanitost v utváření povrchu zemského, směstnaná na malé území jest vzácným zjevem, čtená údolí, hory a kopce různé výše, podoby i barvy upoutají pozornost každého člověka. Zvláště mocný jest tento dojem pro turisty, kteří sem přicházejí z polabské roviny; tak náhlý přechod z čisté roviny do horské krajiny sotva kde bychom našli. Pokocháme se celkovým pohledem, povšimneme si význačných jednotlivostí. Na prvním místě upoutají pozornost naši zaoblené kopce v nejbližším okolí města; jsou barvy rudo červené a skládají se vesměs ze slepence; původ této krajiny jest sladkovodní, tedy nános. Jaké spousty vod muselo tu přeběhnouti, než nanesly jen ty 100—200 m mocné vrstvy na povrchu viditelné! Jak hluboko sahají pod povrch, nevíme. K tomu nestačily již tisíce let, to byly miliony. K jejich mocnosti přispělo později moře, jehož pozůstatky jsou mocné vrstvy červeného pískovce na př. na Pavlišově a na jiných vyšších polohách. Jak pískovec, tak slepencem kladou při lámání veliký odpor, ale účinku vzduchu silně podléhají; odtud pochází zaoblenost »Homolky«, »Hrobku« a všech kopců z těchto hornin. V okolí Náchoda nenalzáme v těchto horninách žádné památky života z oněch časů, kdy se tvořily, ale ve slepencích na Žaltmaně jsou zkamenělé statné stromy blahotetové a ve vápenci u Broumova jsou krásné otisky mořských ryb a jiných zvířat i rostlin.

Nerozřešenou dosud záhadou jest spousta krevele, který tvoří tmel a dává barvu těmito horninám; domnívám se, že krevle ten pochází z vesmírového mračna, které po celou tu dobu zemi obklopovalo. Soudím tak proto, že horniny ze starších dob neobsahují nikde tolik krevele, aby vody tehdejší tak zbarvily mohly; další pozoruhodný zjev jest ten, že moře, z něhož se usazovaly červené horniny, když již končila se jeho činnost, zanechalo po sobě pískovec čistě bílý; pamětihodný tento pískovec nalzá se v okolí Červeného Kostelce.

Po utvoření kaolinového pískovce zvedlo se dno mořské a od Vrchmezí až po Krkonoše rozprostřela se rudá souš, již se teď obdivujeme.

Nejvyšší horou v této krajině jest Bor; ochráňuje naši kotlinu na východ a býval druhdy často navštěvován zactvem škol náchodských; větší část této hory jest z pískovce, a proto její boky jsou strmé; téměř hory jest rovina, toliko výběžek k západu jest rozerván rozsedlinami a tvoří malé bludiště, takové zmenšené vydání Teplických skal. Hora Bor jest zbytkem velikého pásu pískovcového, jež pokrýval území od Hor. Adršbachu k jihovýchodu až ke Kladsku. Původně tvořil pískovec ten souvislý celek, protkaný svislými puklinami; větráním a odplavením roztržen tento celek na několik částí; největší rozlohu mají Skály Adršbašské a Teplické, dále hory Sokolík a konečně Bor; jako osamocené kupy stojí Ostaš a obě Hejšoviny.

Pískovec tento je pobřežním nánosem moře křídového jež při svém vzniku zaujímalo celé severovýchodní Čedny, pod hladinu mořskou snížené; první usazeninou tohoto moře jest všeobecně známá opuka; tato hornina tvoří všude podklad pískovci. Tmel tohoto pískovce jest vápenc; vodou dešťovou rozpouští se tento tmel, čímž uvolňují se nejen zrnka křemene, ale následkem puklin vprdu uvedených i celé balvany. Okolí celého Boru daleko široko pokryto jest spadlými balvany2). Jemný písek odnášely vody, čímž nastalo osamotnění jednotlivých částí.

Z hor vprdu uvedených největší výše dosahuje nyní Čapí hora ve skalách Teplických (785 m n. m.) a Velká Hejšovina (920 m nad hladinou mořskou). Číslo ta ukazují nám nejen, jak vysoko vyzvednuta byla krajina tato do výše, ale zároveň jsou též dokladem, jak před tím hluboko klesla, majíc být dnem mořským. Větší zvýšení Boru a Hejšoviny oproti ostatním částem pochází od vynoření se chudobské žuly.

Nejpěknější pohled na Náchodsko jest s Dobrošovské skály; ačkoliv hora tato jest pouze 622 m n. m. vysoká, poskytuje výhledy na všechny strany. Nad Náchodem vypíná se do výše 280 m, ale jest snadno dostupná, a proto hojně navštěvována. Jest to i nejstarší hora v tomto kraji a vznik její padá do šedé dávnověkosti; chceme-li jen přibližně poznati její vznik, musíme se v mysli své přenést do té doby, kdy pevná kůra zemská měla ještě teplotu kolem 100° C. Nad povrchem zemským vznášel se hustý obal vodních par; nejsvrchnější vrstvy se srážely ve velké kapky a ty padaly jako prudké lijáky, a tak pozvolna drtily žulovitý povrch zemský. Tento pochod se bezpočtykrát opakoval, až ze žulové drti vznikla tlustá vrstva ruly a svoru.

Pevná a vychladlá kůra zemská byla větší než vnitřní obsah zemské koule, a proto se sraštila, a tímž rozpukala; mnohé krajiny na povrchu zemském se prohloubily a naplnily vodou, jiné zvýšily a zůstaly souší. V naší krajině zaujímala prohluben celá severní Čechy; tu bylo také první moře; břehy jeho byly zvýšené okraje, z nichž později vyvinuly se Orlické hory, Krkonoše, Rudohoří a Český les. Souš a všechny současné zvýšeniny dávaly zemitě součástky, z kterých v prvním moři usadily se silné vrstvy břidlice a z té pochází i naše dobrošovská skála.

Barva této horniny jest šedá nebo nazelenalá, ale též čistě bílá; silně se leskne; hlavní součástku tvoří slída, ale i křemen bývá hojně přimíšen. Vlivům povětrnostním odolává; zato podleha jednostrannému tlaku, a proto je na mnohých místech silně zvlněná a zvráskovaná. V obyčejné mluvě zove se »lesním kamenem«. Vnitřními silami zemskými byla celá severovýchodní polovina Čech vyzvednuta, moře se přelilo jinam a celé Čechy staly se nyní souší. Týmiž silami nastalo zvláště veliké zvýšení krajin pohraničních; tak vznikl mohutný val — Český hřeben — s boky dovnitř země se mírně svažujícími. Po drabné době, snad vlivem žul na povrch země se deroucích, nastalo další zvýšení Českého hřebene. Následkem velikého napjetí prolomila se rozsáhlá boční plocha a též se oddělila od hlavního hřebene; vztyčení hlavního hřbetu mělo za následek utvoření podélného údolí levínsko-dešenského. Oddělené podhoří přes všechny další proměny zůstalo v poloze, jak je dnes ještě vidíme. Začíná Strážnicí u vsi Borové a táhne se téměř rovnoběžně s hlavním hřbetem k Rychnovu nad Kn.; největší výše dosahuje nad Dobřámy horou Leichenbusch (771 m n. hlad. moř.).

Po vytvoření tohoto stavu nastal ve zdejší krajině delší klid; teprve po jisté době, jež se počtem let vyjádřiti nedá, nastalo pomalé, ale dlouhodobé snižování krajiny mezi Vrchmezím a Krkonošemi; přišlo ze severovýchodu a došlo až k nynějším Ratibořicím; dlouhou dobu bylo jezernatou nížinou s bujným rostlinstvem (doba kamenouhelná); po delší přestávce snižování pokračovalo, a tak nastala možnost k vytvoření červených slepenců a posléze i pískovců mořských.

Snižování to zasáhlo též celé severovýchodní Čechy, a co nás nejvíce zajímá, zasáhlo také hory i podhoří Orlické; následkem toho proniklo moře i údolí levínsko-dešenského a odtud do kotliny kounovské a zůstavilo zde své nánosy, a to dosti značné; Pavlů kopec má ještě dnes výšku 654 m n. hl. m.

Z tohoto moře vycínal podlouhlý ostrov do výše as 400 m — nynější Český hřeben — a dobrošovská skála ani ne 100 m.

Ani tento stav nebyl konečný; jak z neznámých příčin povahy zemské se snížil, tak opět se nazvedl, ale nikoliv do nynější výše. Plán na sever od Náchoda zvedala se velice nepravdělně, a to pouze až po zlom zbečnický; za zlomem byla vyzvednuta již dříve; moře permské (červená) vzdálilo se na východ. Pustá a kamenitá souš dlouho a dlouho pokrývala celé Čechy; v okolních zemích bouřila hluboká moře. A zase z neznámé nám příčiny začal povrch zemský klesati; i při tomto třetím snížení byly celé severní a východní Čechy zatopeny mořem křídovým. Z moře toho usadily se nejprve písčité opuky, potom čisté opuky a konečně slinité opuky; na některých místech v Čechách, u nás v krajině polické, nastalo ještě další snížení a v těch místech usadil se poslední pískovec hejšovinský.

Usazením tohoto pískovce byla u nás ukončena činnost moře křídového; dno mořské se opět zvedlo a moře se přelilo na sever a na východ; tam ve své činnosti ještě dlouho pokračovalo.

Pozvednutí dna moře křídového bylo spojeno se zvedáním i celé krajiny; Teplické skály, český hřeben i jeho podhoří dosáhly nynější své výše. Bor

nejraději polními cestami a vepří se cestou popásali, na což vesnický lid často dost zehral. Přihánění vepřů z Uher se dalo i v zimě, avšak cestou co nejkratší a výživu pro vepře museli honáci v zimě kupovati.

Tehdy požívání vepřového masa nebylo ve zvyku. Řezníci byli jen v městech, ježto spotřeba masa na venkově byla nepatrná. V parných letních měsících kupovali obyčejně dva městští řezníci jednoho vepře, jelikož nebylo lednic a maso se rychle kazilo. Neprodané maso se muselo vyuditi.

Kdo v létě šel kolem masných krámů, přidržoval si nos a tuze pospíchal. Masné krámy v Náchodě byly umístěny ve velké dřevěné budově, kryté šindelem, v této budově bylo ve dvou řadách asi po šesti krámcích, oddělených od sebe dřevěnou přepážkou. V těchto krámcích se prodávalo maso, krev, dršťky, celé hlavy hovězího dobytka a paznehty, z kterých chudší lidé vyvářeli polévku. Při vchodu do masných krámů byl po pravé ruce krámek Fíbirův a po levé Burgetův (lidově Bulgrtův). O tom, jak málo se tehdy na venkově vepřového masa spotřebovalo, svědčí malá podrobnost z Bakova. Když v roce 1876 soused František Špreňar v č. 1 prodával svoji dceru Františku, musel si, když chtěl mti o svatbě vepřové maso, je v Náchodě objednat předem.

Vepří přihánění z Uher měli často tasemnic a bylo proto úředně nařízeno, aby maso se rádně propeklo nebo rádně uvařilo.

V našem kraji bylo několik druhů řemeslníků, kteří zhotovovali předměty potřebné při ručním tkalcovství. Byli to stavaři, brdaři a kolovrátníci.

Stavaři zhotovovali tkalcovské stavy a to z tvrdého a měkkého dřeva. Z tvrdého dřeva se používalo dubu nebo jasanu a takový stav stál 40 zlatých. Kdo tolik peněz neměl, koupil si stav z dřeva měkkého, to jest stav smrkový, který »koštoval« 20 zlatých. Dubový stav vydržel přes sto let. Na každém stavu byl vyřezán rok, kdy stav byl zhotoven. Na Popluží u Všelibě u mého dědečka Semeráka měli dubový stav z r. 1774. Ve zdejší kraji byl posledním stavařem Ulrich z Olešnice u Červeného Kostelce. Brda a paprsky zhotovoval Kyncl v Lhotě Řešetově.

Kolovrátník zhotovoval kolovraty na soukání osnovy, kozlíky na soukání tkání, dřevěné cívky osnovové a dřevěné cívečky do člunku na útek, jakož i člunky, dále vijáky na lněnou přízi a vijáčky na bavlnu. Kolovrat stál 1 zl. 80 kr., kozlík na tkání 2 zl. 10 kr. Cívka osnovová byla za 2 krejčary a cívečky na útek byly po trojníku, to jest po půl krejčaru nebo, jak se také říkalo, po půl novém. Nejlepší člunky pro celou zdejší krajinu zhotovoval Josef Braha na Petrovičkách u Hronova a Drtina v Červ. Kostelci. O prvním kolovrátku se zmiňuje Jirásek v »U nás«. Tkalci patřili za velké člunky 1 zl. 50 kr., za menší zlatku. Viják na lněnou přízi stál 20 krejčarů, vijáček na bavlnu 12 krejčarů. U nás byl nejznámější kolovrátník Efler z Posadova u Hoříček. Tato řemesla přecházela z otce na syna.

Jako krytiny na střechu se používalo tehdy žitné slámy. Slaměné došky na střechy zhotovovali doškáři. Došky se dělaly buď hladké nebo hlavové. Střecha z došek hladkých měla povrch rovný a z hlavových byla schodovitá. Došky hlavové daly více práce, spotřebovalo se na ně dvakrát tolik slámy jako na došky hladké a střecha z došek hlavových vydržela dvakrát tak dlouho jako z došek hladkých. Tenkrát narostlo na lukách málo sena a hospodáři musili zkrmovati slámu. Sláma se rozřezávala na drobnou v ručních řezačkách na fezanku, které se u nás říká »sekajna«. Z jara a v létě se do slámy, určené na sekajnu, přimíšovala tráva, v zimě seno, pokud bylo. Řezačky u každého hospodáře nebylo a chodil dělati sekajnu některý chalupník od čísla k číslu, podle toho, kde ho zjednali. Rezačku nosil na levém rameni a pravou rukou si ji přes hlavu přidržoval.

Chalupník Rosa ze Lhoty Řešetové šel jednou z jara ráno přes les Háčky na Lhotky dělati sekajnu. Šel přes dřevěný most, který je asi 8 metrů vysoko nad kolejnicemi železnice a je asi 15 metrů dlouhý. Ráno byl most v pořádku, když se však za měsíčního večera Rosa vracel, shledal, že most je opravuje a byly z něho jen čtyři trámy o šířce asi 30 centimetrů, vzdálené od sebe asi 2 metry. »Co ted? Zpátky až ke kapličce a do Lhoty cestou Laužátkami? To by si zašel dobře půl hodiny. Pustil se tedy se rezačkou, která váží k 50 kilům, po jednom trámě, viděl pod sebou, jak se v měsíčním svitu

lesnou kolejnicí, musel dobře držeti rovnováhu, ježto řezačka, kterou nesl na levém rameni a kterou si musel přidržovati přes hlavu pravou rukou, jež táhla do leva, a šťastně přešel. Když byl na pevné půdě, teprve si uvědomil, že se mu kolena hrůzou třesou a říkal později, že do nejděší smrti by takový »vejšlap« neopakoval.

Václav Škoda.

Z paměti dědovy

Pročítám poslední číslo (7.—8.) sborníku »Od kladského pomezí«. Otištěné staré záznamy a vzpomínky starých lidí hovoří k nám přímo z listů našeho milého časopisu a působí jakýmsi tesklivým, nevyslovitelným dojmem. Co vše prožívali naši dědové a pradědové v dobách nevolnictví, jaký rozdíl ve vzdělání obecného lidu, životospřávě, starých zvyčích a mravech při porovnání s dobou dnešní! Škoda, že tak mnoho dobrých pamětníků zašlých dob odešlo, aniž by je jich paměti se uchovaly písemně. Nedbali jsme a dnes pozdě litujeme. Na Veliký pátek letošního roku navštívil jsem svého čtyřiatřináctiletého dědečka Františka Novotného v Hlukách a téměř do půlnoci jsme rozmlouvali, jak za starých časů u nás bývalo. Děd vždy rád vypravoval o svém rodu Novotných — »Siláků« z Rozkoše, o svém mládí, pamatoval a přiléhavě charakterisoval kdekteré osoby, se kterými přišel někdy do styku a bylo ku podivu, jak ve svém velkém věku dovedl přesně a věrně vypočítat události, které sám prožil anebo od jiných slyšel vyprávět. Narodil se v roce 1840, prožil poslední léta roboty, zúčastnil se jako pevnostní dělostřelec bitvy u Hradce Králové r. 1866 a oženil se ve třiceti letech, žil třicet let se svou manželkou, načež jako vdovec čtyřiatřicet let hospodářil na svém malém hospodářstvíčku. Do pozdního věku obdělával kamenitou horskou roli, která živobytí nevynesla a přivydělával si tkalcováním a nějaký čas i živností hostinskou. Říkali mu proto Novotný, šenkýř, ač dnes už málokdo snad ví, kde je to v Hlucích »U šenkýřů«. Tedy několik úryvků z jeho posledního vyprávění o robotě:

Když mně bylo asi 7 roků, stavěla se od Rozkoše do Hluků přes »hony« nová obecní cesta ve směru někdejší polní cesty od živnosti Hartmanovy. Dřívější obecní cesta vedla oklikou k »Pustině« a s povozem jeti se tam ani nemohlo, byl to jen stezík. Tenkrát se mimo práce na panském i takové veřejné práce prováděly z roboty a starší rychtáři na panství konali dozor nad cestami, řídili opravy a chodili »na komise«. Tedy každý sedlák anebo kdo potah měl, dostal nařízeno, kam, na jaký kus nebo jak mnoho má navéztí písku a kamene, který se bral obyčejně z hromad kamení, nasbíraného na polích. Náš táta na robotu nikdy nespěchal a často měl proto na kanceláři potahování, ale vždycky to dobře dopadlo. Také tenkrát měl na svém poli dost práce, proto se mu do roboty nechtělo a odložil ji. Ale už večer přišel »serbus« Jágr všecek rozezený a rozkazoval: Máš na cestě nedoděláno, zejtra tam bude komise, přijde Semechnicej, (rychtář ze Semechnic) tak to jeď dodělat!

Ale milý táta neposlechl, nejel a po dlouhá léta byla v cestě na honech »díra« znatelná, protože to za Novotného jiný neudělal. To se už chýlilo robotování ke konci a páni nebyli tak přísní.

Jednou se mu však vzdor nevyplatil. Měl jít robotou na dříví do panského lesa Vochoze. Protože viděl pěkný čas, chtěl si na »plesích« zaset žito. Zasel a druhý den šel dělat dříví a tu v Rozkoši potkal čtyři vojáky, kteří už pro něho šli. Nenechali ho ani, aby si donesl domů nádobí, musel je nechat v nejbližší chalupě. Vojáci jej odvedli na Opočen do arestu. Marně čekala matka tátu k večeri, čekali jsme ho všichni druhý den, třetí den, ale nadarmo. Teprve čtvrtého dne přišel vyhladovělý a celý zsinálý, prospal se, ráno sebral nádobí a hajdy na robotu do lesa.

Na to se dobře pamatuji a také na to, jak dráb večer chodil přesně nařizovat, co kde se má udelat a jak brzo to má být hotovo. To obyčejně večer znenadání zabouchal na okno, až se otrásl a z venku rozkazoval, do stavení ani nepříšel. My děti jsme se proto bály drába - potlukače a měly jsme ho za mocného pána.

Jednoho večera přišel zase obecní posel »serbus« Jágr a nařizoval: »Zejtara ráno dovezeš z »Lajchapuše« dříví na dobřanskou faru!« Matka se křížovala, do kterých pekel tátu zas posílají, ale ten si z toho nic nedělal. Věděl, že ten les (Leichenbusch) není od Dobřan tak daleko a za den to snadno pořídí.

Horší bylo, když musel otec jeti pro dříví až do kunštátských lesů. Pocházela z Rozkoše ze živnosti čp. 8, kteráž byla rozdělena na dvě části (druhou částí je nynější živnost čp. 29 v Rozkoši-Olšínách, kterou otec dostal) mezi bratry Novotné, jimž předepisována robota společně. Páni měli tenkrát k obcím, farnostem, i svým poddaným jisté povinnosti, které ovšem plnili obyčejně podle vlastní libovůle.

Kníže opočenský měl dodávat do kounovské školy každoročně 6 sáhů dříví na otop. Ale protože kounovští vykonávali ten čas nějak nedbale robotu, bylo jim dříví pro školu poukázáno na Kunštátě, ač na kounovském katastru je panského lesa dost. Bylo už k jaru, dříví ve škole neměli, tak se muselo jet a nařízeno přísně bratrům Novotným, aby je přivezli. Je to nějakých 7—8 hodin cesty. Na horách bylo sněhu dost a tak jeli se saněmi, ač u nás hodně už tálo a místy bylo i bez sněhu. Celý den jeli a na Šerlichu se jim stala nehoda — rozlámali saně. Na těšití byl v Šerlichu tehda nějaký Laštovic, drvař, který lidem v okolí spravoval i dělal nové saně, takže tu byla pomoc nablízku. Druhý den sjeli teprve do Deštné, kde se jim však rozlámaly druhé saně a protože na jednu všecko dříví nalozit nemohli, nechali vše v horách a třetí den přišli domů jen s koňmi. Doma bylo už hodně strachu, cože se jim přihodilo. Teprve, když pustil sniž, jeli pro dříví s povozy a učinili zadosť své robotní povinnosti a přísámu rozkazu.

Jarního času, když tály sněhy na horách, plavívalo se po Zlatém potoce palivové dříví (sáhové i pařezy) ze Sedloňova až do Opočna. To bývalo každý rok na fece živo, lesníci, hajní a též jiného lidu bylo při plavení zaměstnáno, ponejvíce Němců ze Sedloňova i Olešnice. Po čas plavení museli mlynáři mletí zarazit a všecku vodu pouštět přes splavy, aby doprava dříví nevázla. Stávalo se, že voda vzala s sebou i chatrné splavy, zvláště když byly zúmyslně mlynáři nějak uvolněny, protože vrchnost povstalo škodu byla povinna nahradit.

Pamatuji se, že už jako školák jsem pomáhal také robotovat. To bylo tak. V Hlucích lesích zůstalo jednoho roku několik set sáhů dříví. Neprodalo se tu, a proto bylo nařízeno odvéztí je v zimě ke Škodovu mlýnu »pod horou«, že se z jara odplaví do Opočna. Dříví, polena se házela prostě do vody a na určeném místě se vytahovala. Proto museli být na fece hlídači, aby si dříví někdo nenachytil, anebo nenastala nějaká zácpa. Aby se doprava zlevnila, byly na házení polen do vody posláni žáci kounovské školy. Byl jsem tenkrát s sebou, s námi byl také tehdejší učitel v kounovské škole Josef Příbýl, který odešel v sedmdesáti letech teprve do pense. Dával pozor, aby práce šla rychle a abychom se nepotloukli. Za práci jsme dostali každý odměnu, až 20 krejčarů. Ovšem trvalo to celý den, tak nás už ve škole učili poslušnosti k vrchnostem a — robotě.

Když jsem se s dědem loučil, pravil mi:

»Hochu, přijď zase brzo, já vím mnoho, nejen co sám jsem prodělal, ale pamatuji, co vyprávěl můj děd i prabába a jiní lidé — čas utíká — dlouho tu nebudu.«

Nebyl. V neděli 8. dubna t. r. odnesli jsme dědu ke sv. Mikuláši v Dobřanech a uložili podle přání do hrobu babiččina. Jak žil — tak i umřel: prostě, skromně. — Nikdy už neuslyšíme poutavých příběhů z jeho mladosti a dávných časů.

Josef Kubín.

Úryvky z listů Aloise Jiráska Karlovi Janků.

Jedním z úkolů pro studium Jiráskova díla a jeho osobnosti bude také soubor korespondence. Dokreslí mnohý rys ušlechtilé povahy velkého spisovatele, který z vrozené skromnosti vzdaloval se všeho, co by k jeho osobě připoutávalo jen trochu mimořádné pozornosti. Po té stránce většina

jeho listů, jimiž vyřizoval soukromé běžné záležitosti, je povahy formální. Byla korespondence, která olupovala staříčkého nemocného Jiráskova a chvíle drahého klidu, zvláště v jeho letech posledních, kdy i čiperné organisace politické všech směrů, počítající někdy jen se známou korektní zdevotilostí Mistrovou a s příležitostí získati jeho autograf, obracely se z těch různých »okresních výborových schůzí« na mistra s různými projevy. Připustíme, když za nimi byly i upřímné projevy úcty a oddanosti k milovanému spisovateli, byly přece jen zbytečnou nešetností k churavějícímu člověku. V listech přátelům si Jirásek na tuto přetěžující korespondenci stýská — tížila ho jako nevyřízená práce — namáhala také příliš jeho oslablý zrak.

Zcela jinak znějí listy Jiráskovy přátelům, zvláště těm, k nimž pojilo ho přátelské pouto a vzpomínky z mladých let. Pak jsou jeho listy srdečnými rozhovory, přátelsky prosté a jaksí slohově zjednodušené, jako by zapíraly v sobě mistra pera a přibližovaly Jiráskovi — druha. Je příznačné pro Jiráskovi, jak v dopisech je prostý, beze vsí nadsázky, bez té převahy duševní, kterou jako by úmyslně stlačoval před tím, komu psal.

Rok od smrti Mistrovy uveřejněno bylo již mnoho dopisů jeho přátel, zvláště litomyšlských. Jsou to zatím jen úryvky, někdy jen několik vět dopisů. Mnoho jich zapadne, mnoho bylo a bude ztraceno k nenahraditelné škodě.

Laskavosti staříčkého učitele Al. Jiráskova, K. Janků, dostalo se mi příležitostí nahlédnouti do svazek dopisů M. Jiráskova, napsaných za poslední desetiletí (od r. 1917—1929). Nejsou to listy všechny. Část jich rozešla se v rukou blízkých přátel K. Janků jako »památky od dědečka«, dopisy do r. 1917 všechny. Je škoda toho souboru, který by byl zajímavým dokladem o sedmdesátiletém přátelství mezi učitelem a žákem o to pevnějším, že bylo utuženo ještě svazky pfibuzenskými.

O poměru Al. Jiráskova ke K. Jankům mluví nejlépe Jiráskovy »Paměti«. Ale vykládá o něm též K. Janků sám, uveřejňuje své vzpomínky na Jiráskova letos, kdy dovršuje své devadesátiny. Část jich vyšla tiskem v knížce »Pa- mátky M. Jiráskova — škola v Hronově« (Nákl. Děd. Komenského 1930). Otiskujeme se svolením staříčkého učitele Jiráskova jen několik úryvků, které jsem vypsal za své poslední návštěvy u p. K. Janků v N. Městě n. Met, za krátkého zimního odpoledne. Staříčský učitel sám velmi litoval, jaká škoda listů, zvláště toho, který mu psal Alois Jirásek ze Slovenska na kameni hradu Muráně a č. j.

20. října 1917.

Cesta do Uher mne zdržela. Byl jsem v Solnoku se synem, který měl odejít s pochodovou setninou. A tak jsem zajel s ním se rozloučit. Dosud jsou v Solnoku, ale každého dne čekání zprávu. Nejprve půjdou do etapy a pak — viš, jaká je to starost. Loni odjíždějící, doufali jsme, že letos bude konec. — A letos? Jedno však je potěšitelné, že u nás v národě přestala stará rozháranost a že jsme teď jedné myslí a jedné tužby.

Tvůj upřímný A. J.

Souhlas s projevem (čes. spisovatelů) velmi mne těšil. Poslal jsem Ti úplný otisk toho prohlášení, bohužel, že je tak bídně tištěný ...

30. XII. 1917.

Českému srdci daří se výborně a rovněž tak pomáhá.

V Praze 17. dubna 1918.

Milý příteli!

V našem stáří dobře se hodí začátek lidových psaní: Doufám, že Tě těchto pár řádků při dobrém zdraví vynatřefí. Opravdu doufám, že jsi zdrav a jistě stále čilý a že dále píšeš letopisy hrozných těchto dob. Dnes přicházím s prosbou. Jaro je tu, pomýšlíme na naši zahrádku hronovskou. Loni, když jsem Tě navštívil a v zahradě Tvé viděl plamínek tak rychle rostoucí (těmi, jež máš, tuším, na zdi a také u hrušky, do jejíž koruny se rozrostli), byl jsi tak laskav a nabídl jsi sazenici, ale, že čas bude až na jaře. I prosím Tě, abys mně laskavě oznámil, mohu-li si k Tobě poslat a kdy by bylo nejlépe. Přijela by má neť, dcera sestry mé Boženy (Habrové), ovdovělá Gabrielová. Když bys dovolil a mohla si přijet, bud té lásky a pouč ji, jak sázet a co je potřeba!

Žena se chystá také do Hronova upravit zahrádku, ale právě teď churaví a tak musíme ještě nějaký den počkat.

Jindy píše:

Jsme rádi, že budeme mít »plamínek«. Hodlám ho také ke kolni zasadit,

abych zakryl nepěknou stěnu. Bude-li té rostliny ještě třeba, dovolím si Tě o ni požádat, když jí máš tolik, že bys jí obalil celý Hronov.

V Hronově 3. listopadu 1918.

Milý příteli, vzpomínal jsem na Tebe v těch radostných chvílích, když přišla zpráva, že se splnily dávné naše tužby. Vzpomněl jsem a žehnal, že jsme se dočkali. A čekali jsme dlouho, padesát a více let. Zažili jsme r. 1871 podobnou radost, ale tu nám záhy zmařili. Dnes je jinak. Dnes nám ani Němci ani Maďaři nic nevyrvou. Jistě hledíme do své, bohdá krásné budoucnosti.

A Tebe a mne zajímá, že dostaneme Stroužné s Jansou, Čermu s Chudobou, ten náš kout v Kladsku. Dnes mně to potvrdil také prof. Krčmář, jenž se vrátil z Paříže. Tak už nebudeme pašovat a rychtář na Borové také ne, Levin bude náš ... (Jde zřejmě o humor, ne o politické ambice!)

4. listopadu 1925.

Vycházím jen na zahradu, poslední dny už kousek dál, na cestu před chalupu, a dost také polehuji. Nemohl jsem ani bratru Adolfovi na pohřeb. S tou chorobou jsou velké nesnáze. V sobotu 7. t. m. odjedu do Prahy. Nemám

se nač těšit, zvláště když delší procházky sotva budou možný. Promiň, že tolik o sobě píši. Tvé vzpomínky na starou školu hronovskou mne zajímaly i dojaly. Všechno jsem viděl, jak bývalo, všechny ty postavy, na které vzpomínáš. Všecky odesly, jen bývalý spolužák Havel2) žije ve Zbečniku. Je myslím lidovec, Pokaždé mne v prázdninách navštíví.

Po pojmenování 30. pět. pluku Jiráskovým píše Jirásek Jankovi:

Vzácné vyznamenání, kterého se mně dostalo, mne velice těší. Je tak, jak píšeš: »Co měli nejlepšího, to dali.« A vzpomněl jsi na mé rodiče. A já vzpomínám také na svého milého učitele z hronovské školy, na Tebe, vděčně vzpomínám a přeji mu zdraví a stále duševní čilosti, kterou má a mnohých ještě let. Ruku Tobě tiskne, pozdravuje Tě a Tvé milé Tvůj starý Alois Jirásek.

P. S.

Pomyšlím, jak bych se k Tobě na chvílku dostal. Teď to není možné, stále postonávám. Ale doufám, že bude lépe. Bud' zdrav!

V Praze 26. ledna 1929.

Milý příteli! Často na Tebe vzpomínám, rád bych si s Tebou pohovořil. Chtěl jsem Ti už dříve psát, ale jsem teď churý pisář, poněvadž mně také zrak působí obtíže. Přehlížím svazky spisů svých pro nové vydání. Teď mám v práci »Z mých pamětí« a tu jsem včera také přišel na místo, kde vypravuji, jak jsi přišel do Hronova, jak jsi vstoupil do třídy »mladý muž tmavých hustých vlasů«, sedmnáctiletý a jak jsi začal hned učit. To bylo, jak čtu, r. 1858, tedy před sedmdesáti lety. Rád na to vzpomínám a na to, jak jsi nás učil a na to, jak jsme se později přátelsky stýkali. Teď k Tobě nemohu, jak bych rád. Přeji Ti, milý příteli, aby zdravotní nesnáze, které stáří přináší, jak na sobě cítím, brzy pominuly, abys byl zdrav a statečný, jak jsi ukázal loni v létě o hronovské slavnosti (kladění základ. kamene k Jiráskovu museu)3). Srdečně Tebe a Tvé milé pozdravuje a všeho dobrého Ti přeje

Tvůj starý Alois Jirásek.

Je sotva v české literatuře příklad oddanějšího přátelství spisovatele k učiteli školy obecné, jakému dával Jirásek projev v dopisech i v živém styku. Bylo to dojemné překvapení, pro všechny zvláště o zmíněné slavnosti hronovské, kdy ti dva stařečkové tiskli si ruce, přátelsky žertující - již naposled. Janků churav nemohl se zúčastnit již ani pohřbu Aloise Jiráskova. Zpráva o smrti Mistra Jiráskova jej těžce zasáhla. Stýskal si těžce, že se musil dožít té chvíle a přežít smrt drahého přítele. Postýskal si, sám tehdy nemocen.

Rád bych k Vám do Hronova, už jen ke hrobu svého přítele, nad kterého jsem neměl věru upřímnějšího. Měl rád pravdu, v knihách, ve všem. Vzpomněl pak ještě na »Marylu« (dal k jejímu napsání Jiráskovi mimoděk podnět). Poslal mi »Marylu« zranou v safánu, s podpisem, všechno mně poslal, všechny knihy, jednu po druhé. Půjčoval jsem lidem a oni jako hladoví vlci všechno rozchvátali, takhle jsem pochodil, ani »Marylu« nemám! No, to nic — aspoň se to čtlo.

J. Z.

1) Jansa, popruštělý Čech ze Stroužného, nadšenec pro vítězství německá. Za války provokoval rád v českých vesnicích v Čechách svými prorocnými o velikosti budoucího Německa, k němuž anektoval celé Čechy. Teď by se byl stal málem československým občanem.

2) Benjamin Havel, tkadlec, forbátr a zpěvák při pohřbech. Naroděn 28. III. 1851, zemřel r. 1928. S knihářem Špátou, Janem Vepřkem a Jos. Cejzlarem po smrti Knahlově založili jakýsi literární Pohřební spolek, užívající při pohřbech starého zpěvníku »Písňe funerální aneb pohřební«, sepsané a k nim melodie přiloženy ode mne, Antonína Knahla, toho času Školního učitele v městysi Hronově v 1807. roku. Těmto nezištným literátům činili pak kantori — regenschoři na kůru i při pohřbech obtíž, pak se r. 1910 rozešli. Jen řídící Souček a Souhrada byli jim přízniví. Slechetný Jirásek v dopise se nezmiňuje, že starého spolužáka Havla u sebe rád hostil a Stědře jej podporoval.

3) Jirásek i Janků byli slavnosti přítomni, Jirásek již zřejmě churav. Ještě při otevření divadla 28. září 1930 staříčský Janků byl přítomen, jii zase zplna zdrav.

INSPIROMAT

VI. Dva je tisíckrát jedna

I ty nejkrásnější nohy někde končí.
TUWIM

Škoda krásy, kde rozumu není.
ČESKÉ PŘÍSLOVÍ.

Krásná žena nemá být příliš inteligentní. To rozptyluje pozornost.
ACHARD.

Jediný způsob jak se chovat k ženám: je-li krásná, útoč na ni, je-li ošklivá, vezmi útokem jinou.
WILDE.

Krásné ženy ponechejme mužům bez fantazie.
PROUST.

Na muže, kteří nejsou s to milovat vášnivou láskou, působí krása právě nejživěji; přinejmenším je to nejsilnější dojem, za který mohou ženám děkovat.
STENDHAL.

Na hezký kvítek kdejaká včela letí.
RUSKÉ PŘÍSLOVÍ.

Ženy přikládají větší důležitost své krásě než své inteligenci, poněvadž muži bývají mnohdy hloupí, ale zřídka slepí.
MONTHERLANT.

Ach, jak je těžké být krásný, když je člověk ošklivý.
ILF.

Žádná žena se nepokládá za ošklivou.
OVIDIUS.

Ošklivost může být krásná, ale co je hezké — nikdy.
GAUGUIN.

Není ošklivých žen. Jsou jen ženy, které nevědí, jak se učinit krásnými.
NINON DE LENCLLOS.

Žena, která se zdobí, plní jen svou povinnost.
RENAN.

Kdo vynašel oděv, vynašel snad i lásku.
KLEIST.

Oděv vznikl z touhy zakrýt některé části těla proto, aby byly záměrně zdůrazněny.
LALO.

Dámská móda byla vždy tou nejnákladnější obalovou technikou.
BIERCE.

Oblékni sloup a bude vypadat jako hezká žena.
ITALSKÉ PŘÍSLOVÍ.

Pěkné peří dělá pěkného ptáka.
ITALSKÉ PŘÍSLOVÍ.

Kdyby se ženy oblékaly pro jednoho muže, netrvalo by to tak dlouho.
ACHARD.

Většina mužů si přeje módní ženu, jako vlastní hezkého koně.
STENDHAL.

Kto chce peknú ženu mať, musí na ňu nakladať.
SLOVENSKÉ PŘÍSLOVÍ.

Ženy, které nejsou pyšné na své šaty, bývají pyšné na to, že nejsou pyšné na své šaty.
MARK TWAIN.

Chlap nech je jen trochu krajší od čerta, už je dost pěkný.
SLOVENSKÉ PŘÍSLOVÍ.

Mužům sluší spíše zanedbaný zevnějšek než zbytečná fintivost.
OVIDIUS.

Není smutnějšího podívání nad muže před zrcadlem.
NERUDA.

Oč je mdlejší mužova hlava, o to pronikavější barva jeho ponožek.
ROWLANDOVÁ.

Oblek je moderní, když v kulturním středisku, v nejlepší společnosti jsme středem co nejmenší pozornosti.
LOOS.

Nakolik jsme opravdu proniknutí humanistickým duchem se pozná i ze způsobu, jak se oblékáme.
BECHER.

Oděv je jaksi tělem těla a lze z něho usuzovat na povahu člověka.
ERASMUS ROTTERDAMSKÝ.

Někteří se nerdí nad nečistotou svého oděvu v domněnce, že tím přesvědčí ostatní o své nevšímavosti k věcem malicherným a o svém zájmu o věci trvalé a podstatné.
LA BRUYERE.

Šaty zdůrazňují osobu.
ITALSKÉ PŘÍSLOVÍ.

Kde člověka neznají, berou ho podle toho, jak vypadá.
FRANCOUZSKÉ PŘÍSLOVÍ.

Jen lidé povrchní nesoudí podle zevnějšku.
WILDE.

Člověka vitaj dľa šaty a vyprevaď dľa rozumu.
SLOVENSKÉ PŘÍSLOVÍ.

ŽERTOVNÉ OBRÁZKY

Zpracoval: ing. Jindřich Buchal, ČSA 821, Nové Město nad Metují, 54901.
www.novomestskykuryr.info.

Zveřejněno v „Novoměstském kurýru“ vždy poslední den v příslušném měsíci.
Není určeno pro tisk. © Jindřich Buchal.

NOVÉ MĚSTO
NAD METUJÍ

60

Otec!
v ruce Tvé
poručím
ducha svého
Luk. 23/46